

Bruggen Bouwen: Op naar een Inclusieve Buitenschoolse Opvang

Inclusie en sociale participatie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de buitenschoolse opvang: een scoping review

Esther Zelders (S5425999)

Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen

Masterthesis Pedagogische Wetenschappen (track: Orthopedagogiek) (PAMA5166)

Thesisbegeleider: Dr. E. Kamphorst

Tweede beoordelaar: Dr. A. A. de Boer

31 mei 2024

9364 woorden

Samenvatting

Kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte kunnen positieve ervaringen opdoen in het omgaan met kinderen zonder een extra ondersteuningsbehoefte op het vlak van het leren van diverse sociale vaardigheden en het aangaan en ontwikkelen van vriendschappen. Hiervoor is echter een inclusieve omgeving nodig, waarin een inclusief beleid en een inclusieve praktijk gevoerd worden. Een inclusieve cultuur, waarin iedereen geaccepteerd en gewaardeerd wordt, is hiervoor een voorwaarde. In hoeverre de buitenschoolse opvang zorgdraagt voor het voeren van inclusief beleid en een inclusieve praktijk en cultuur is niet bekend. Het doel van de huidige scoping review was om een overzicht te creëren van beschikbare literatuur over de inclusie en sociale participatie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte op de buitenschoolse opvang. De bevindingen gaven aan dat er vanuit verschillende perspectieven naar inclusie gekeken kon worden en er kwam met name naar voren dat er nog geen helder beleid is om inclusie daadwerkelijk vorm te geven. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op het verder onderzoeken wat nodig is om inclusief beleid binnen de buitenschoolse opvang meer te kunnen implementeren.

Sleutelwoorden: inclusie, sociale participatie, extra ondersteuningsbehoefte, buitenschoolse opvang

Abstract

Children with special education needs can have positive experiences from interacting with children without special education needs in terms of learning social skills and forming and developing friendships. However, this requires an inclusive environment, in which an inclusive policy and practice are pursued. An inclusive culture, in which everyone is accepted and valued, is an important condition for this. It is not known to what extent out-of-school care ensures an inclusive policy, practice and inclusive culture. The aim of the current scoping review was to create an overview of available literature on the inclusion and social participation of children with special education needs in out-of-school care. The findings indicated that inclusion can be looked at from different perspectives, but it emerged that there is not yet a clear policy to promote inclusion. Further research could focus on investigating what is needed to implement a more inclusive policy within out-of-school care.

Keywords: inclusion, social participation, special education needs, out-of-school care

Inclusie en sociale participatie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte op de buitenschoolse opvang: Een scoping review

Inclusie wordt steeds vaker genoemd als een belangrijke voorwaarde voor een gezonde en duurzame samenleving, die aan iedereen gelijkwaardige kansen biedt en wordt beschreven aan de hand van de drie pijlers cultuur, beleid en praktijk. Binnen de pijler cultuur speelt sociale participatie een belangrijke rol. Bij kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte is gebleken dat sociale participatie niet vanzelfsprekend verloopt. In het onderwijs is inmiddels aandacht voor de inclusie en sociale participatie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte. Er is echter geen systematisch overzicht in hoeverre dit voor de buitenschoolse opvang (BSO) geldt. In de huidige scoping review wordt de stand van zaken rondom inclusie en sociale participatie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de BSO weergegeven en worden aanbevelingen gedaan voor nader onderzoek.

Inclusie

Inclusie speelt al langere tijd een rol in de samenleving en in rapporten van landelijke adviesraden en onderzoeksinstituten wordt inclusie steeds vaker genoemd als een belangrijke voorwaarde voor een gezonde en duurzame samenleving. In deze inclusieve samenleving doet iedereen er toe en is iedereen van waarde (Nico, 2023). Niet alleen in Nederland speelt inclusie een rol, ook internationaal is er in toenemende mate aandacht voor inclusie (*The UNESCO Salamanca Statement*, z.d.). Volgens Ainscow (2005) is de kern van inclusie dat iedereen op zijn of haar manier een bijdrage levert aan de samenleving en waardevol en betekenisvol is (Nico, 2023; wetten.nl - Regeling - Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap - BWBV, 2016). Inclusief zijn betekent ook dat iedereen dezelfde rechten heeft (*The UNESCO Salamanca Statement*, z.d.) en dezelfde kansen krijgt om mee te doen aan de samenleving (Mulvihill et al., 2004). Dit kan alleen wanneer er rekening wordt gehouden met verschillen en er geen drempels opgeworpen worden om mee te kunnen doen (Ainscow et al., 2006).

Inclusie geldt voor iedereen in de samenleving, ook voor kinderen en zeker voor kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte. Het recht op inclusie voor kinderen is dan ook opgenomen in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind - Kinderrechten.nl (2023) en in de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (Ministerie van Algemene Zaken, 2023). In artikel 24 staat beschreven dat elk kind het recht heeft om te leren en om zich optimaal te ontwikkelen, ten einde zo

volwaardig mogelijk mee te kunnen doen aan een inclusieve samenleving (*The UNESCO Salamanca Statement*, z.d.).

Booth en Ainscow (2002) beschrijven een dergelijke inclusieve samenleving binnen het onderwijs aan de hand van een index voor inclusie. Deze wetenschappelijk onderbouwde index omvat drie pijlers (Booth & Ainscow, 2002). De pijler beleid beschrijft alle strategieën, die moeten leiden tot een verandering in het beleid om te komen tot een zo optimaal mogelijke ondersteuning van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte. Binnen de pijler cultuur gaat het om het creëren van een gemeenschap. In deze gemeenschap zijn gedeelde waarden en normen van belang, omdat zij zorgen voor een accepterende cultuur, ongeacht de extra ondersteuningsbehoefte. De pijler praktijk beschrijft vervolgens de praktische uitwerking van het beleid en de aanpassingen die nodig zijn in onder andere het materiaal en de voorzieningen (Booth & Ainscow, 2002). Een voorwaarde om de pijlers praktijk en beleid te kunnen realiseren, is volgens Booth en Ainscow (2002) het creëren van een inclusieve cultuur met gedeelde inclusieve waarden en normen.

Sociale participatie

Binnen de pijler cultuur speelt onder andere sociale participatie en daarmee het gevoel erbij te horen een belangrijke rol (Booth & Ainscow, 2002). Koster et al. (2009) beschrijven in hun onderzoek, gedaan in het basisonderwijs, sociale participatie als de aanwezigheid van positief sociaal contact tussen kinderen en hun klasgenoten en de acceptatie van kinderen door hun klasgenoten. Ook sociale relaties, vriendschappen onderling en de perceptie van kinderen dat ze geaccepteerd worden door hun klasgenoten, wordt onder sociale participatie geschaard. Het gevoel erbij te horen, de sense of belonging, wordt omschreven als een gevoel van veiligheid en geborgenheid dat ontstaat vanuit het gevoel dat je onderdeel van een gemeenschap bent en je geaccepteerd voelt en gewaardeerd wordt (Asher & Weeks, 2013). Sociale participatie en het gevoel erbij te horen ontwikkelen zich niet altijd vanzelfsprekend. Onderzoeken hebben laten zien dat met name het vormen van vriendschappen (Pijl et al., 2008) en de acceptatie door andere kinderen problematisch kunnen verlopen voor kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte (De Boer & Pijl, 2016; Pijl & Frostad, 2010).

Kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte

Kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte kunnen, volgens internationale standaarden, onderverdeeld worden in een viertal categorieën (*Understanding SEN: the four crucial categories*, z.d.). Ten eerste kunnen kinderen extra ondersteuningsbehoeften hebben op het gebied van de communicatie en de interactie met anderen. Kinderen met bijvoorbeeld

een spraak- en taalontwikkelingsstoornis of een autismespectrumstoornis vallen binnen deze categorie. In de tweede categorie vallen kinderen met cognitieve problemen. Te denken valt aan verschillende ontwikkelingsproblemen op het gebied van het leren. Ook meer specifieke ontwikkelingsproblemen, zoals dyslexie en dyscalculie vallen hieronder. Ten derde kunnen kinderen een extra ondersteuningsbehoefte hebben op het gebied van de sociaal-emotionele en/of de mentale ontwikkeling. Kinderen die veel moeite hebben met het inzetten van sociale vaardigheden en/of het moeilijker vinden om hun emoties te beheersen vallen in deze categorie. Kinderen met onder andere een aandachtstekortstoornis met hyperactiviteit (ADHD), kunnen in deze categorie onderverdeeld worden. In de laatste categorie vallen kinderen die een extra ondersteuningsbehoefte hebben op het gebied van de sensorische ontwikkeling. Te denken valt aan kinderen met een visuele of auditieve ondersteuningsbehoefte. Ook kinderen die om wat voor reden een fysieke ondersteuningsbehoefte hebben vallen in deze categorie (Kent County Council, z.d.; Timpson & Department for Education, 2014; Understanding SEN: the four crucial categories, z.d.).

Kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen het onderwijs

Binnen het onderwijs wordt inmiddels gestreefd naar inclusief beleid en in de Werkagenda route naar inclusief onderwijs 2035 zijn een breed gedragen ambitie en een breed gedragen streven geformuleerd voor inclusief onderwijs in 2035 (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2023). Om ook tot een meer inclusieve samenleving te komen buiten het onderwijs moet volgens het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2023) meer verbinding komen tussen onderwijs en kindgerelateerde instellingen. Deze verbinding, zoals bijvoorbeeld met de kinderopvang, waarbinnen de BSO valt, is echter nog niet uitgewerkt en zal pas plaatsvinden, wanneer de Tweede Kamer zich uitgesproken heeft over de Werkagenda route naar inclusief onderwijs 2035 (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2023). Het College roept al wel op om meer samenwerkingsverbanden te creëren tussen het onderwijs en de buitenschoolse opvang (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2024). Een effectieve samenwerking tussen het onderwijs en de BSO kan namelijk een bijdrage leveren aan een meer afgestemd en uitgebalanceerd onderwijs- en opvangprogramma. Een dergelijke samenwerking en afstemming tussen de verschillende leefwerelden van kinderen dragen bij aan de ontwikkelingsmogelijkheden van kinderen, doordat er een consistente pedagogische aanpak gehanteerd kan worden (Hayes et al., 2017; Kwaliteit van Kinderopvang Voor een Sterke Pedagogische Basis | Nederlands Jeugdinstituut, z.d.; Morrison & Glenny, 2012). Aan de

basis van een dergelijke pedagogische aanpak ligt het versterken van de persoonlijke en sociale competenties, het bieden van emotionele veiligheid en het overdragen van sociale leefregels (Kwaliteit van Kinderopvang Voor een Sterke Pedagogische Basis | Nederlands Jeugdinstituut, z.d.; Nederlands Jeugdinstituut, 2022). Een consistente pedagogische aanpak stimuleert ook de ontwikkeling van kinderen, zeker wanneer dezelfde aanpak binnen meerdere pedagogische basisvoorzieningen gehanteerd wordt. Het belang van samenwerking en afstemming tussen de verschillende leefwerelden voor de ontwikkelingskansen van kinderen geeft tevens het belang aan voor meer inclusie binnen de BSO.

Kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de buitenschoolse opvang

De BSO is één van de leefwerelden van kinderen. De BSO werd vanuit historisch perspectief, aan het begin van de 20^{ste} eeuw nog niet beschouwd als een kans voor kinderen om zich te ontwikkelen, maar eerder als een dienst aan ouders (Simoncini et al., 2015). Inmiddels is de BSO in de Verenigde Staten uitgegroeid tot een voorziening, waarbij het welzijn en een positieve ontwikkeling van het kind voorop staan. Daarmee ligt de focus zowel op burgerschap en karakterontwikkeling, sociale en intellectuele ontwikkeling, als ook op culturele en artistieke ontwikkeling (Farrell et al., 2019). In Nederland werd en wordt de BSO meer in verband gebracht met opvang, waarbij zorg en ontspanning centraal staan en niet zozeer met naschoolse programma's, waarbij expliciet wordt bijgedragen aan het stimuleren van de ontwikkeling van kinderen (Fukkink & Boogaard, 2020), al biedt de BSO inmiddels wel activiteiten aan, die uitgaan van ontwikkelingsstimulering (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2024).

Wanneer er echter wordt waargenomen dat er bijzonderheden of problemen in de ontwikkeling van het kind zijn, dan heeft een BSO de plicht om in het beleidsplan aan te geven hoe hiermee om te gaan en een juiste doorverwijzing te realiseren (art. 12 AMvB voor BSO). De kinderopvang, waarbinnen de BSO valt, is op dit moment een sector waarbinnen organisaties zelf kunnen bepalen of zij zich al dan niet richten op het toerusten en ondersteunen van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte. Het College voor de rechten van de mens constateerde inderdaad dat toegankelijkheid voor en inclusie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte geen expliciet onderdeel uitmaakt van een BSO (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2024). De BSO zou echter in potentie een voorziening kunnen vormen, die een belangrijke bijdrage kan leveren aan het streven naar een meer inclusieve maatschappij, waarbij kinderen met en zonder een extra

ondersteuningsbehoefte samen leren en samenleven, zoals ook binnen inclusief onderwijs wordt nagestreefd (Onderwijsraad, 2020; Sardes, 2008).

Dit onderzoek

Het doel van deze scoping review is een systematisch overzicht te geven van de beschikbare literatuur rondom inclusie en de sociale participatie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de BSO. In Nederland zijn reeds onderzoeken gedaan, waarin de inclusie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte zijn onderzocht. Onderzoek, uitgevoerd door het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn, laat zien dat inclusie in de kinderopvang veelal kleinschalig is en in het algemeen betrekking heeft op de opvang voor kinderen van 0 tot 4 jaar en minder op de opvang van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de BSO (Sardes & CED-groep, 2007). Uit internationaal onderzoek naar de inclusie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de kinderopvang blijkt onderzoek met name ook op het jonge kind gericht te zijn (Hall & Niemeyer, 2000). In 2022 is door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid onderzoek gedaan naar de plusopvang, specifiek gericht op kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte, maar nog niet specifiek naar de opvang van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de reguliere BSO (Nederlands Jeugdinstituut, 2022). Inmiddels is uit onderzoek gebleken dat het aanbod van een meer inclusieve BSO in Nederland divers is (*Waarborgfonds Kinderopvang | Sectorrapport Kinderopvang*, 2023). In dit onderzoek wordt onder andere gesproken over verschillende vormen van plusopvang. Het ontbreken van een systematisch overzicht van de onderzoeken die gedaan zijn rondom de inclusie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte op de BSO, is reden voor het opzetten van de huidige review.

De bevindingen van de huidige scoping review beogen inzichten te geven op welke manier inclusie al dan niet een plaats heeft binnen de BSO en hoe de sociale participatie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de BSO verloopt. Hieruit moet duidelijk worden op welke vlakken nog onderzoek vereist is. De onderzoeksvraag die geleid heeft tot deze scopingreview is dan ook als volgt:

Wat is er bekend over de inclusie en sociale participatie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de BSO?

Voor de beantwoording van deze vraag zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

- Wat is bekend over inclusie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de BSO?

- Wat is bekend over sociale participatie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de BSO?
- Naar welke groepen kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de BSO is al onderzoek gedaan?
- Welke lacunes worden gezien in de kennis rondom inclusie en sociale participatie met betrekking tot kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de BSO?

Bij de beantwoording van de onderzoeksvragen is gekeken naar de pijlers van inclusie (Booth & Ainscow, 2002) en naar de sociale participatie volgens Koster et al. (2009), gericht op het ontwikkelen van vriendschappen en de acceptatie door anderen.

Methode

In de huidige scoping review zijn zowel wetenschappelijke artikelen als informatie uit grijze literatuur geanalyseerd met als doel een concreet antwoord op de onderzoeksvraag te formuleren. De bevindingen zijn met behulp van de Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses extension for Scoping Reviews (PRISMA-ScR) in kaart gebracht (PRISMA, z.d.; Page et al., 2021). Hierdoor werd het onderzoek op een zo transparant mogelijke manier beschreven.

Zoekstrategie

Er is gebruik gemaakt van zoektermen uit relevante artikelen die tijdens het schrijven van de inleiding zijn gebruikt. Met behulp van een synoniemenlijst van PsycINFO en ERIC via het platform EBSCO host is gezocht naar synoniemen, waarbij rekening is gehouden met eventuele verschillen tussen de Engelse en de Amerikaanse spelling. Bij het zoeken is gebruik gemaakt van truncatie, het zogeheten inkorten of afbreken van woorden tijdens het zoekproces in de databanken. De zoektermen zijn onderverdeeld in zoekgebieden vanuit het framework “Population, Concept en Context” (Peters et al., 2020). Binnen een zoekgebied werden de zoektermen met elkaar verbonden door “OR” en tussen de zoekgebieden met “AND”. Onder populatie werden basisschoolgaande kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte verstaan. De concepten waarnaar gezocht is, zijn inclusie, sociale participatie en de context was de buitenschoolse opvang. De zoektermen zijn op enkele punten aangevuld door een specialist wetenschappelijke informatie vanuit de Rijksuniversiteit Groningen. Zo zijn de zoektermen “school age child*” en “school-age child*” toegevoegd. Ook werden de zoektermen “sense of belonging” en “belongingness” en

“belonging” toegevoegd op aanraden van een inhoudelijk deskundige. In Tabel 1 staan de gebruikte Engelse en Nederlandse zoektermen.

Tabel 1

Zoektermen

| Populatie | Concept | Context |
|---|---|---|
| “special educational need*” OR “SEN” OR “SEND” OR “special need*” OR “learning disab*” OR “learning disability” OR “learning disorder*” OR “intellectual disab*” OR “developmental disab*” OR “school age child*” OR “school-age child*” OR “extra ondersteuningsbehoefte*” OR “kind*” | “inclusion*” OR “inclusive” OR “inclu*” OR “inclusie” OR “social participation” OR “sociale participatie” OR “sense of belonging” OR “belongingness” OR “belonging” | “after school care” OR “after-school care” OR “after school care program*” OR “after school center*” OR “after school program*” OR “after-school program*” OR “afterschool program*” OR “out of school program*” OR “buitenschoolse opvang” |

Voor het uitvoeren van de zoekopdracht is gebruik gemaakt van verschillende internationale databanken, waaronder wetenschappelijke databanken, algemene en meer specifieke gericht op een thema. Databank ERIC is gekozen, vanwege de gerichtheid op onderwijs en opvoeding. Vanwege de brede algemene wetenschappelijke peer reviewed literatuur is gekozen voor Web of Science. Scopus is gekozen, aangezien dit de grootste databank is voor samenvattingen van peer reviewed literatuur, wetenschappelijke tijdschriften en boeken. PsycInfo is gekozen, vanwege de gerichtheid op psychologie. Verder is er in BASE (Bielefeld Academic Search Engine) een online archief, waarin wetenschappelijke informatie van diverse instellingen wordt opgenomen, gezocht naar relevante artikelen. Tot slot is SocINDEX gekozen, omdat deze databank wetenschappelijke literatuur bevat op het gebied van de sociologie en aanverwante gebieden. Binnen de scoping review is, naast het analyseren van wetenschappelijke artikelen en studies, ook gebruik gemaakt van zogeheten grijze literatuur, zoals beleidsstukken, theses en rapporten om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden (LibGuides: Systematic reviews: Grey Literature, z.d.). Hiervoor is gekozen

voor databank Google Scholar. De zoekopdracht binnen deze databank heeft zich gericht op het zoeken naar informatie binnen Nederland. De keuze van de databanken is beoordeeld en goedgekeurd door twee onafhankelijke onderzoekers.

Screening en selectie

Voor de beantwoording van de onderzoeksvraag is een protocol opgesteld waarin de in- en exclusiecriteria zijn opgenomen (Bijlage 1). Door artikelen uit te sluiten, die voldeden aan één van de exclusiecriteria, bleven alleen relevante artikelen ter beoordeling over. Zo werden artikelen meegenomen wanneer ze na 2000 gepubliceerd waren. Er is namelijk al ruim 25 jaar groeiende aandacht voor inclusiviteit, zowel in de samenleving als in het onderwijs (Ainscow, 2020; Haug, 2016). De artikelen dienden in Nederland, de EU-landen of de Verenigde Staten te zijn verschenen, aangezien deze landen het meest aansluiten bij de Nederlandse cultuur op het gebied van opvattingen wat betreft de buitenschoolse opvang. In deze landen wordt de kinderopvang, waar in Nederland de buitenschoolse opvang onder valt, ook gezien als een belangrijke ontwikkelplek voor kinderen (Van Bostelen et al., z.d.). De Verenigde Staten werd ook geïnccludeerd, vanwege de hoeveelheid aanwezige kennis omtrent inclusiviteit (Mulvihill et al., 2004). Ook is er in de Verenigde Staten veel onderzoek gedaan op het gebied van de buitenschoolse opvang (Pettit et al., 1997; Vandell & Shumow, 1999) en is er groeiende aandacht voor kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte (Antony, 2012).

Op basis van de opgestelde zoektermen is er op 20 maart 2024 een eerste zoekopdracht uitgevoerd in de databanken Eric, PsycInfo en SocIndex. De gevonden artikelen moesten “full tekst” beschikbaar zijn en er is gezocht naar artikelen die zowel een kwantitatief als een kwalitatief onderzoeksdesign hebben. Uit deze zoekopdracht kwamen 40 resultaten. De resultaten werden geëxporteerd naar Zotero 2024, een referentiemanager (Library Guides: Zotero for Citation Management: Home, z.d.), en vervolgens naar Rayyan, versie 2022, een programma dat het selectieproces van een scoping review ondersteunt (Ouzzani et al., 2016). In Rayyan werden de artikelen door twee beoordelaars gescreend op titel en samenvatting. Met de optie ‘Blind ON’ konden de beoordelaars niet van elkaar zien hoe de artikelen gescreend werden. Na de screening is er overleg tussen de twee beoordelaars geweest en zijn de artikelen die door één van de beoordelaars als “Maybe” waren aangemerkt, besproken en alsnog geïnccludeerd of geëxcludeerd. De artikelen die als conflict werden bestempeld zijn ook besproken en al dan niet geïnccludeerd. Naar aanleiding van de resultaten uit de eerste zoekopdracht zijn de zoektermen wat betreft het concept aangepast. De zoektermen “sense of belonging” OR “belongingness” OR “belonging” werden aan de

zoekstring toegevoegd. Er werd besloten de zoekopdracht binnen Eric, PsycInfo en SocIndex opnieuw uit te voeren, maar dit leverde geen extra artikelen op.

Hierna werd besloten om de zoekopdracht binnen de overige databanken uit te zetten. De zoekopdracht binnen Scopus, Web of Science en BASE, op 25 maart 2024, leverde in eerste instantie respectievelijk 15, 15 en 23 artikelen op. Op basis van de gevonden artikelen werd, na overleg met onder andere een specialist wetenschappelijke informatie vanuit de Rijksuniversiteit Groningen, besloten om de zoekopdracht binnen Scopus op enkele punten aan te passen. Zo werden de zoektermen “school age child* OR “school-age child*” aan de zoekstring toegevoegd en werd de zoekopdracht beperkt tot relevante onderzoeksgebieden (Bijlage 2). Dit leverde op 10 april 2024 38 nieuwe artikelen op. Via de referentie- en citatiecheck werden er binnen bovenstaande databanken geen extra artikelen gevonden.

Google Scholar werd als databank gebruikt om grijze literatuur gericht op het Nederlandse beleid rondom inclusie te achterhalen. Op 27 maart 2024 werd hierin de definitieve zoekopdracht gedaan en werden 23 artikelen gevonden. Op basis van de gevonden artikelen werd via de referentie- en citatiecheck een 4-tal artikelen toegevoegd. Voordat de definitieve zoekopdracht in Google Scholar werd gedaan, is er ook gekeken in andere databanken, die op advies van een specialist wetenschappelijke informatie vanuit de Rijksuniversiteit Groningen werden aanbevolen. Er is onder andere gezocht in GLIN, Grey Matters, Gezondheidsraad, de Nederlandse Centrale Catalogus, Zorginstituut en JSTORE. De zoekopdracht in bovenstaande databanken voor grijze literatuur leverde geen relevante artikelen op, die voldeden aan de inclusiecriteria.

In totaal leverden de zoekopdrachten in de verschillende databanken 158 artikelen op. Dubbel gevonden artikelen werden handmatig verwijderd in Rayyan. Daarna werden de artikelen wederom gescreend door twee beoordelaars op grond van titel en samenvatting met de optie “Blind ON”. Na de screening is er overleg tussen de twee beoordelaars geweest en zijn de artikelen die door een van de beoordelaars als “Maybe” waren aangemerkt, besproken en alsnog geïnccludeerd of geëxcludeerd. De artikelen die als conflict werden bestempeld, werden tevens besproken en al dan niet geïnccludeerd. Hierna werden de overgebleven artikelen “full tekst” door twee beoordelaars gelezen, waarbij de optie “Blind ON” weer werd toegepast. Na de ‘full tekst’-screening is er overleg geweest over de artikelen die door een van de twee beoordelaars als “Maybe” of als conflict in Rayyan werden aangemerkt.

Data-Extractie

Aan de hand van algemeen beschrijvende kenmerken, zoals auteur, land, onderzoeksdesign, type extra ondersteuningsbehoefte en doel van het onderzoek werd eerst een overzicht gecreëerd van de elf geïnccludeerde artikelen (Bijlage 3). Vervolgens werden de artikelen nogmaals zorgvuldig gelezen om informatie te verzamelen voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Relevante informatie op basis van de concepten vanuit het eerder opgestelde PCC-framework, zoals een beschrijving van wat inclusie voor het desbetreffende onderzoek inhield en of dit het vlak van de pijlers cultuur, beleid en/of praktijk betrof, werd gemarkeerd. Ook werd informatie wat betreft sociale participatie en specifiek het aangaan van vriendschappen, het gevoel erbij te horen en het geaccepteerd voelen gemarkeerd. Deze informatie werd samengevoegd in een data-extractieformulier (Bijlage 4), waardoor er een systematisch en overzichtelijk overzicht ontstond.

Data-Analyse

De resultaten werden geclusterd aan de hand van de gebruikte concepten, namelijk inclusie, gericht op de pijlers cultuur, beleid en/of praktijk en sociale participatie, gericht op het aangaan van vriendschappen, het gevoel erbij te horen en het geaccepteerd voelen. Vervolgens werden de resultaten op een inductieve manier geanalyseerd door de gemarkeerde informatie te groeperen in thema's en werd gekeken hoe de thema's onderling met elkaar samenhangen (Braun & Clarke, 2006). De thema's vormden de leidraad voor het weergeven van de resultaten en er volgde een beschrijvende analyse.

Tweede beoordeling

Bij zowel de screening van de titel en de samenvatting als de screening van de volledige tekst van de artikelen heeft een tweede onafhankelijke beoordelaar mede gescreend. Aan de hand van Cohen's kappa is er een interbeoordelaarsbetrouwbaarheid (IBBH) gedaan (Cohen, 1968). Bij een kappascore van 0.21-0.40 werd gesproken van een "matige overeenkomst", van 0.41-0.60 van een "redelijke overeenkomst", van 0.61-0.80 van een "voldoende tot goede overeenkomst" en boven 0.81 van een "bijna perfecte overeenkomst" (Cohen, 1968). De IBBH (Bijlage 5) wees op een voldoende tot goede overeenkomst ($\kappa=0.67$) bij de screening van de titel en de samenvatting en tevens op een voldoende tot goede overeenkomst ($\kappa=0.74$) bij de eerste screening van de volledige tekst. De drie artikelen waar nog geen consensus over bereikt was, werden daarna nogmaals gelezen door de eerste en tweede beoordelaar. Twee artikelen werden hierna alsnog geëxcludeerd en één

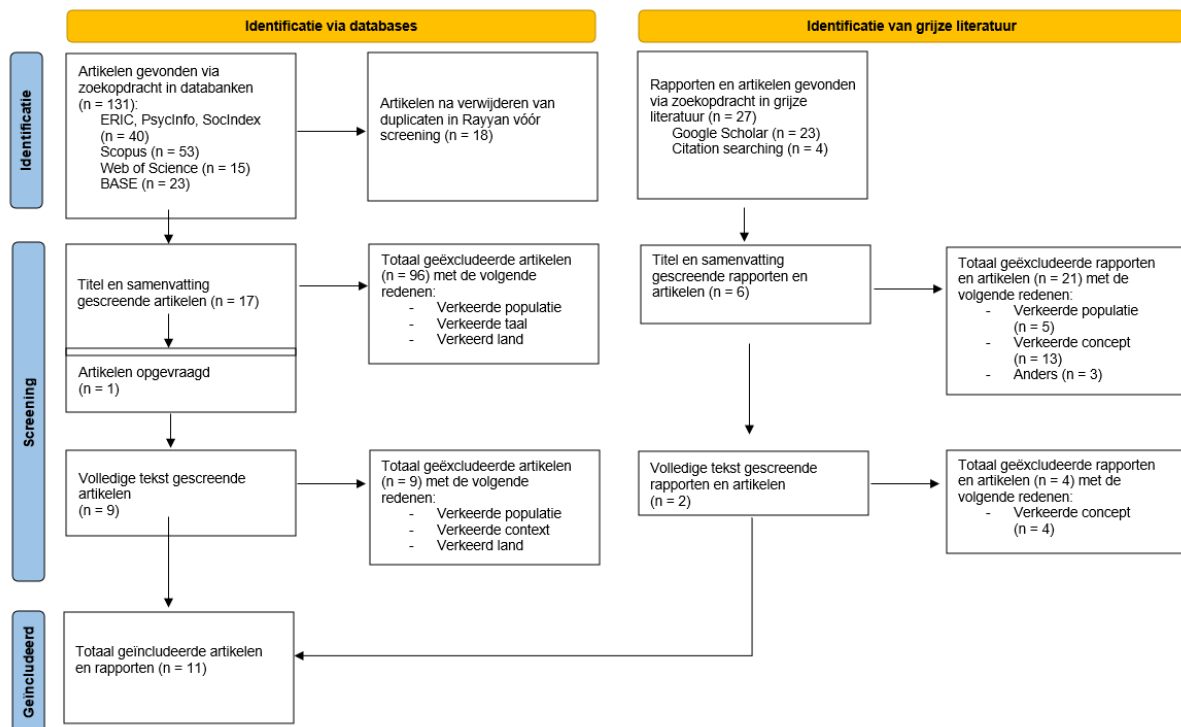
artikel werd geïncludeerd. De kappa verhoogde hierna naar een bijna perfecte overeenkomst (kappa=0.92).

Resultaten

De zoekopdracht leverde in totaal 158 hits op. Na het verwijderen van duplicaten in Rayyan bleven er 140 artikelen ter beoordeling over. Na de screening op de in- en exclusiecriteria aan de hand van Bijlage 1 op de titel en de samenvatting bleven er 23 artikelen over. Na het volledig lezen van deze artikelen voldeden 11 artikelen aan de inclusiecriteria. In het PRISMA flow diagram in Figuur 1 staat een overzicht van het selectieproces en de gevonden resultaten (Page et al., 2021).

Figuur 1

PRISMA Flow Diagram



Algemene kenmerken geïncludeerde artikelen

Van de elf geïncludeerde artikelen werden negen artikelen gevonden in databanken voor wetenschappelijke literatuur (82%) en twee artikelen werden gevonden in databanken voor grijze literatuur (18%). De artikelen die gevonden werden in de databanken voor grijze literatuur kwamen uit België (9%) en Nederland (9%).

Het overgrote deel van de artikelen kwam uit de Verenigde Staten (73%). Eén artikel kwam uit België (9%), één kwam uit Nederland (9%) en één kwam uit Zweden. Drie van de elf artikelen beschreven de uitkomsten van een kwalitatief onderzoeksdesign (27,3%). Eén van deze artikelen beschreef de uitkomsten van een pilotstudie (9,1%). Er waren drie artikelen die een beschrijving gaven van een literatuuronderzoek (27,3%) en drie artikelen bestonden zowel uit een kwalitatief als uit een kwantitatief onderzoeksdesign (27,3%). Eén van deze onderzoeken bestond zowel uit focusgroepen als uit een survey (9,1%) en twee uit een enquête gecombineerd met interviews (18,2%). Twee onderzoeken beschreven de uitkomsten van een kwantitatief onderzoeksdesign, waarin zij gebruik maakten van een survey (18,2%).

Een deel van de artikelen richtte zich op ouders van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte (Haney, 2011; Jinnah-Ghelani & Stoneman, 2009; Jinnah & Stoneman, 2008) en een deel van de artikelen richtte zich specifiek op organisaties en beleidsmakers van de buitenschoolse opvang (Galloway & Shea, 2009; Hall & Niemeyer, 2000; Karlsudd, 2020; Mulvihill et al., 2004; Op De Beeck et al., 2019; Sharp et al., 2012). Er was één onderzoek dat zich richtte op zowel de organisatie als de ervaringen van ouders (Zanton, 2023) en één onderzoek richtte zich op de ervaringen van zowel de ouders als de organisatie als de professionals die werken met kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte (Sardes & CED groep, 2007).

In het overgrote deel van de artikelen werd alleen gesproken over kinderen op de buitenschoolse opvang in de basisschoolgaande leeftijd. In drie artikelen werd zowel gesproken over kinderen in de basisschoolgaande leeftijd als over adolescenten (Galloway & Shea, 2009; Mulvihill et al., 2004; Sharp et al., 2012). In twee artikelen werd, naast het feit dat het basisschoolgaande kind werd onderzocht, ook onderzocht hoe de inclusie was wat betreft het jonge, nog niet naar de basisschoolgaande, kind (Op De Beeck et al., 2019; Sardes & CED groep, 2007).

In het merendeel van de artikelen werd de extra ondersteuningsbehoefte omschreven als divers. Stoornissen op het gebied van een autismespectrumstoornis (ASS), ontwikkelingsproblemen, kinderen met het syndroom van Down, Cerebrale Parese, maar ook meer fysieke beperkingen, zoals Spina Bifida en astma werden in een tweetal artikelen omschreven als de extra ondersteuningsbehoefte (Jinnah-Ghelani & Stoneman, 2009; Jinnah & Stoneman, 2008; Sharp et al., 2012). Aandachtstekortstoornis met hyperactiviteit (ADHD) en leermoeilijkheden werden ook als extra ondersteuningsbehoefte omschreven (Karlsudd, 2020; Op De Beeck et al., 2019). In één artikel richtte het onderzoek zich specifiek op

kinderen met een autismespectrumstoornis (Haney, 2011) en in één artikel werd specifiek gekeken naar kinderen die op het speciaal onderwijs of het speciaal basisonderwijs zaten (Sardes & CED groep, 2007).

In alle artikelen werd inclusie expliciet besproken en in twee artikelen werden sociale participatie en feeling to belong als termen specifiek benoemd (Karlsudd, 2020; Zanton, 2023).

Pijler cultuur

Aan de basis van inclusie staat de pijler cultuur, waaronder het creëren van een gemeenschap valt waarin wordt samengewerkt en waar gedeelde waarden en normen zijn die zorgen voor een accepterende cultuur (Booth & Ainscow, 2002).

Perspectief van ouders

Vanuit het perspectief van ouders werd in een drietal onderzoeken, waarvan twee kwantitatief van aard waren en één bestond uit literatuuronderzoek, aangegeven dat zij het erg belangrijk vonden dat er afstemming plaats vond tussen de verschillende professionals rondom hun kind. Dit had te maken met het hanteren van dezelfde aanpak, waarin naar dezelfde waarden en normen gehandeld kon worden (Haney, 2011; Sharp et al., 2012; Zanton, 2023). In één van deze kwantitatieve onderzoeken gaven ouders aan dat zij ervoeren zelf weinig betrokken te worden vanuit de BSO, terwijl zij naar eigen zeggen veel kennis hebben van de extra ondersteuningsbehoefte, die voor medewerkers helpend zou kunnen zijn in de omgang met hun kind (Sharp et al., 2012).

Uit twee kwalitatieve onderzoeken bleek dat ouders comfortabel met een BSO waren, wanneer ze voelden dat hun kind veilig was en wanneer activiteiten aangepast werden aan dat wat hun kind nodig had. Ouders gaven aan dat een bepaalde filosofie, die inclusie omarmt, hiervoor nodig is (Jinnah & Stoneman, 2008). Ouders doelden hiermee op het gevoel dat hun kind geaccepteerd werd en er aanpassingen gedaan worden om aan hun kind tegemoet te komen. Het alleen maar accepteren van een kind met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de BSO was volgens ouders een eerste stap, maar niet voldoende om aan inclusie te kunnen voldoen (Hall & Niemeyer, 2000; Jinnah-Ghelani & Stoneman, 2009; Jinnah & Stoneman, 2008).

Perspectief van organisaties

Vanuit het perspectief van organisaties bleek uit twee onderzoeken, waarvan één een kwantitatief onderzoeksdesign had en één uit literatuuronderzoek bestond, dat zij zien dat het hebben van een positieve houding ten opzichte van kinderen met een extra

ondersteuningsbehoefte, een positief effect had op inclusie (Hall & Niemeyer, 2000; Sharp et al., 2012). In een ander onderzoek werd dit onderschreven: een positieve houding gaf kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte het gevoel dat zij zich veilig en ondersteund, gehoord en gezien voelden (Zanton, 2023). Niet alleen in de Verenigde Staten werd deze positieve houding belangrijk gevonden, ook in België werd dit door organisaties van de BSO in een gecombineerd kwalitatief en kwantitatief onderzoek onderschreven (Op De Beeck et al., 2019). Organisaties in België en de Verenigde Staten gaven in drie onderzoeken aan dat het hebben van een filosofie rondom inclusie, waarbij acceptatie en aanpassingen een belangrijke rol spelen, helpend kon zijn in het creëren van een inclusieve gemeenschap (Jinnah & Stoneman, 2008; Mulvihill et al., 2004; Op De Beeck et al., 2019).

Uit literatuuronderzoek en twee andere onderzoeken, zowel kwantitatief als gecombineerd van aard, kwam naar voren dat het creëren van bewustzijn ten aanzien van inclusie belangrijk, zo niet noodzakelijk, bevonden werd (Galloway & Shea, 2009; Haney, 2011; Mulvihill et al., 2004). Voor het creëren van dit bewustzijn is het nodig dat medewerkers, maar ook kinderen zonder een extra ondersteuningsbehoefte kennisnemen van de verschillende extra ondersteuningsbehoeften van de kinderen, die binnen de BSO werden opgevangen. Hierdoor ontstond meer begrip en acceptatie voor de specifieke ondersteuningsbehoefte van de kinderen (Mulvihill et al., 2004). Het in kaart brengen van dat bewustzijn kon als startpunt gezien worden voor de aanpassing van beleid rondom inclusie (Galloway & Shea, 2009; Honig et al., 2005).

Perspectief van medewerkers

Uit het perspectief van medewerkers werd in een literatuuronderzoek door medewerkers van de BSO aangegeven dat een negatieve houding ten aanzien van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte, invloed had op zowel de kwaliteit van de geleverde opvang als op de onderlinge sociale relaties. Er werd aangegeven dat, wanneer kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte voelden dat zij niet of minder welkom waren, dit niet gunstig was voor het gevoel van een inclusieve gemeenschap (Zanton, 2023). Ander onderzoek, kwalitatief van aard, gaf aan dat wanneer medewerkers van de BSO positieve ervaringen hadden in het werken met kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte dit een positieve houding gaf ten aanzien van een kind met een extra ondersteuningsbehoefte. Ook gaven medewerkers in datzelfde onderzoek aan dat meer professionele ontwikkeling en meer ervaring in jaren leidde tot meer perceptie van het positieve effect dat dat had op een kind met een extra ondersteuningsbehoefte (Sharp et al., 2012).

Sociale participatie

Binnen de pijler cultuur speelt sociale participatie een belangrijke rol. Bij kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte is gebleken dat de sociale participatie niet vanzelfsprekend verloopt en dan met name op het gebied van het vormen van vriendschappen en de acceptatie door anderen (Koster et al., 2009).

Perspectief van ouders

Vanuit het perspectief van ouders met betrekking tot sociale participatie werd in een groot deel van de onderzoeken het opdoen van vriendschappen en het leren van sociale vaardigheden genoemd als redenen om hun kind met een extra ondersteuningsbehoefte naar een inclusieve BSO te laten gaan (Galloway & Shea, 2009; Haney, 2011; Jinnah-Ghelani & Stoneman, 2009; Mulvihill et al., 2004). De sociale interacties met kinderen zonder een extra ondersteuningsbehoefte werden door ouders als zeer waardevol gezien, aangezien zij als rolmodel kunnen fungeren in het maken en onderhouden van relaties. In ander kwalitatief onderzoek werd bevestigd dat het imiteren van hoe kinderen zonder extra ondersteuningsbehoefte hun sociale vaardigheden toepasten, helpend kon zijn voor kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte (Hall & Niemeyer, 2000; Jinnah-Ghelani & Stoneman, 2009). In onder andere datzelfde kwalitatieve onderzoek gaven ouders aan dat kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte een setting nodig hadden, waarin zij konden leren van anderen (Haney, 2011; Jinnah-Ghelani & Stoneman, 2009). Ouders benoemden dat het eigen, vaak kleine netwerk waarin voornamelijk kinderen met ook een extra ondersteuningsbehoefte zaten, minder uitdagend was om in te leren (Haney, 2011). In het onderzoek gedaan in Nederland werd aangegeven dat er een verschil in voorkeuren van ouders waar te nemen was. Een deel van de ouders wilde graag dat hun kind naar een BSO gaat waar ook kinderen zonder een extra ondersteuningsbehoefte opgevangen werden, terwijl ook een deel van de ouders aangaf dat hun kind meer gebaat was bij een gespecialiseerde BSO, die specifiek toegerust was op kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte (Sardes & CED groep, 2007).

Perspectief van organisaties en medewerkers

Vanuit het perspectief van de organisaties van een BSO bleek uit een literatuuronderzoek dat zij dezelfde zienswijze hadden als de Afterschool Alliance (z.d.), waarin wordt aangegeven dat inclusie een voorwaarde is voor het mogelijk maken van gevoelens om erbij te horen en het accepteren van de ander (Zanton, 2023). In datzelfde literatuuronderzoek werd aangehaald dat het gevoel erbij te horen de autonomie van kinderen

met een extra ondersteuningsbehoefte aanmoedigde ten aanzien van het onder andere zelf maken van keuzes (Zanton, 2023). Ook tijdens de kwalitatieve pilotstudie in Zweden werd dit onderkend (Karlsudd, 2020).

Uit een literatuuronderzoek kwam naar voren dat organisaties het hebben van een omgeving, waarin kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte konden leren van anderen en waarin zij in interactie waren met anderen belangrijk bevonden werd (Hall & Niemeyer, 2000). In datzelfde onderzoek werd gezien dat binnen een inclusieve setting het socialiseren met leeftijdgenoten zonder een extra ondersteuningsbehoefte en het ontwikkelen van vriendschappen centraal stonden (Hall & Niemeyer, 2000).

Tijdens een pilotstudie in Zweden werd door organisaties het belang benadrukt dat inclusie van belang was voor het gevoel erbij te horen. In deze studie kwam tevens naar voren dat wanneer kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte niet opgenomen werden binnen de reguliere BSO de kans op segregatie en stigmatisering vergroot werd (Karlsudd, 2020).

Pijlers beleid en praktijk

Een belangrijke voorwaarde om inclusief te zijn, is het voeren van een beleid dat veranderingsstrategieën doorvoert om tot een zo optimaal mogelijke ondersteuning te komen (Booth & Ainscow, 2002). De implementatie van de praktische aanpassingen vloeit hier vervolgens uit voort. Voor het voeren van inclusief beleid is in alle onderzochte landen wetgeving hieromtrent beschreven (Committee on the Rights of Persons with Disabilities, 2017; Individuals with Disabilities Education Act, 2024; *The Americans With Disabilities Act*, 2024); *wetten.nl - Regeling - Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap - BWBV0004045*, 2016).

Perspectief van ouders

Vanuit het perspectief van ouders kwam in twee onderzoeken, waarvan één kwalitatief en de ander kwantitatief van aard was, naar voren dat ouders in de Verenigde Staten aangaven dat hun kind met een extra ondersteuningsbehoefte niet door de BSO opgevangen kon worden, aangezien de organisatie van de BSO hier geen beleid op had gemaakt in tegenstelling tot wat de wetgeving adviseert (Haney, 2011; Jinnah-Ghelani & Stoneman, 2009). In een ander kwalitatief onderzoek, ook afkomstig uit de Verenigde Staten, gaven ouders aan dat hun kind werd geweigerd, vanwege de specifieke zorgbehoefte van het kind, ook in tegenstelling tot wat de wetgeving zegt (Haney, 2011; Jinnah & Stoneman, 2008). In weer ander onderzoek bemerkten ouders dat een kind met een fysieke extra

ondersteuningsbehoefte makkelijker geaccepteerd werd, dan een kind met een mentale extra ondersteuningsbehoefte (Jinnah & Stoneman, 2008). Mulvihill et al. (2004) gaven aan dat wanneer de extra ondersteuningsbehoefte ernstiger was, waarbij niet duidelijk omschreven stond wat dit precies inhield, het moeilijk voor ouders was om een geschikte BSO te vinden (Sharp et al., 2012).

In een tweetal kwalitatieve onderzoeken en een literatuuronderzoek, gedaan in de Verenigde Staten kwam naar voren dat een inclusieve BSO simpelweg niet aanwezig was. De BSO richtte zich in deze gevallen alleen op kinderen die zich normaal ontwikkelden (Jinnah-Ghelani & Stoneman, 2009; Jinnah & Stoneman, 2008; Mulvihill et al., 2004). Ouders gaven in een tweetal onderzoeken aan, één kwalitatief van aard en een literatuuronderzoek, dat in gebieden buiten de steden het al lastig was om überhaupt een BSO te vinden, laat staan één die inclusief was (Jinnah & Stoneman, 2008; Zanton, 2023). In het kwalitatieve onderzoek in Nederland gaven ouders aan dat ook zij vaak geen geschikte plek op een BSO konden vinden, met name door een gebrek aan faciliteiten, die nodig waren voor hun kind (Sardes & CED groep, 2007). In ditzelfde onderzoek gaven ouders aan dat, wanneer zij een BSO hadden gevonden, er soms een proefperiode werd afgesproken. In deze periode konden de medewerkers ondervinden wat het inhield om aan de extra ondersteuningsbehoefte te moeten voldoen. Na de proefperiode kon de plaatsing al dan niet gecontinueerd worden, waarbij de regie bij de BSO lag (Sardes, 2008). Uit literatuuronderzoek bleek het vinden van een inclusieve BSO voor kinderen van 11 en 12 jaar extra lastig (Hall & Niemeyer, 2000).

Uit een kwantitatief deel van een gecombineerd onderzoek bleken de uitkomsten van een meetinstrument, dat de omvang van inclusie binnen organisaties mat, aan te geven dat er een verschil zat in de waarneming tussen de organisaties zelf en de ouders. Ouders gaven aan dat zij de organisaties veel minder inclusief vonden dan de organisaties zelf (Galloway & Shea, 2009). Organisaties gaven in dit onderzoek aan dat zij hun BSO-omgeving als meer gastvrij en meer inclusief beoordeelden dan ouders dit deden. Organisaties vonden het toegang verlenen aan kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte bijvoorbeeld al voldoende om zichzelf inclusief te noemen, terwijl ouders aangaven dat alleen toegang verlenen niet voldoende is om inclusief te zijn.

Perspectief van organisaties

Vanuit het perspectief van organisaties kwam uit een literatuuronderzoek uit de Verenigde Staten naar voren dat de implementatie van de wetgeving een uitdagende taak bleek te zijn, aangezien veranderingen zowel op nationaal als op staats- als op lokaal niveau

moeten plaatsvinden, wilde inclusie gaan werken (Hall & Niemeyer, 2000, VS). In datzelfde en een ander, kwantitatief, onderzoek werd aangegeven dat verschillende organisaties van de BSO wel wilden voldoen aan de implementatie van de wetgeving rondom inclusie, maar dat zij dit ingewikkeld vonden (Hall & Niemeyer, 2000; Sharp et al., 2012). Gebrek aan medewerkers en (financiële) middelen om effectieve programma's te implementeren of fysieke aanpassingen te doen werden als oorzaken genoemd (Hall & Niemeyer, 2000; Jinnah-Ghelani & Stoneman, 2009; Zanton, 2023). Ook in de kwalitatieve delen van de onderzoeken gedaan in België en Nederland werd dit waargenomen (Op De Beeck et al., 2019; Sardes & CED groep, 2007). Het niet of verminderd aanwezig zijn van een inclusief programma op de BSO werd door ander, zowel kwantitatief onderzoek als literatuuronderzoek, inderdaad bevestigd (Mulvihill et al., 2004; Sharp et al., 2012). Er werd ook aangegeven dat er geen heldere criteria waren voor het opzetten en invoeren van inclusief beleid op de BSO, zoals binnen het onderwijs wél het geval is (Mulvihill et al., 2004). Uit kwalitatief onderzoek in Nederland bleek dat er wel wettelijke kaders waren die inclusie binnen de BSO ondersteunen en die aangaven dat de kinderopvang inclusief moet zijn, maar dat dit in de praktijk nog niet altijd zo was (Sardes & CED groep, 2007). Uit dit onderzoek kwam wel naar voren dat er BSO's waren die kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte opvingen binnen de reguliere setting, maar dat er dan vaak maar een beperkt aantal kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte opgenomen kon worden. Er waren ook BSO's die naast hun reguliere groepen aparte groepen opzetten waar alleen maar kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte zaten (Sardes & CED groep, 2007). Ook werd gezien dat er volledig gespecialiseerde BSO's waren, waar medewerkers extra toegerust waren wat betreft opleiding om tegemoet te kunnen komen aan de extra ondersteuningsbehoefte van de kinderen. Soms waren deze gespecialiseerde BSO's gekoppeld aan een school voor speciaal onderwijs (Sardes & CED groep, 2007). In het onderzoek afgenomen in België werd aangegeven dat ondersteuningstrajecten aangeboden werden vanuit de Centra voor Inclusieve Kinderopvang (CIK) om kinderopvanglocaties te helpen bij het opstellen van beleid rondom inclusie (Op De Beeck et al., 2019). In het onderzoek in Nederland bleek het ondersteuning bieden en het advies geven aan reguliere kinderopvangorganisaties door soortgelijke centra, te weten Integrale Kind Centra, ook ingezet te zijn (Sardes & CED groep, 2007). In het onderzoek gedaan in België spelen inclusiecoaches vanuit de CIK een belangrijke rol in het ondersteunen van reguliere kinderopvanglocaties in het implementeren van praktische adviezen en suggesties (Op De Beeck et al., 2019).

Uit een literatuuronderzoek bleek dat organisaties aangaven soms huiverig te zijn om kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte op te nemen, vanwege de specifieke opleidingseisen die verwacht werden van de medewerkers om kinderen met extra ondersteuningsbehoefte voldoende tegemoet te kunnen komen (Zanton, 2023). Hieruit vloeide dan voort dat kinderen niet werden aangenomen (Zanton, 2023). In datzelfde onderzoek, dat gehouden werd op het platteland, gaven organisaties aan dat hun medewerkers minder opleidingskansen hadden (Zanton, 2023). Uit kwantitatief onderzoek kwam wel naar voren dat wanneer organisaties al ervaring hadden met het opvangen van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte, dit ervoor zorgde dat ze dit in de toekomst vaker wilden gaan doen (Sharp et al., 2012). Tijdens het kwantitatieve deel van het onderzoek in België werd aangegeven dat ervaringen met betrekking tot inclusieve opvang binnen de BSO overwegend positief is en meer dan 80% van de BSO's positieve ervaringen heeft (Op De Beeck et al., 2019).

In Zweden werd tijdens een kwalitatieve pilotstudie duidelijk dat er een tendens van 'the narrow approach' waar te nemen was binnen de BSO. Deze aanpak richt zich erop dat het kind, al dan niet met een extra ondersteuningsbehoefte, zich aan moet passen aan de omgeving, hetgeen tegen een inclusief gedachtengoed ingaat (Ainscow et al., 2006). Dit gold met name voor kinderen die vanuit het speciaal onderwijs naar de BSO gingen. De kans op stigmatisering werd hiermee aanzienlijk vergroot (Karlsudd, 2020). In diezelfde pilotstudie kwam naar voren dat segregatie volgens de Zweedse wetgeving vermeden dient te worden, maar dat er vanuit de werkvloer signalen zijn dat dit wél gaande was. Er is echter geen bewijs voor deze signalen, aangezien er nog geen wetenschappelijk onderzoek naar is gedaan (Karlsudd, 2020). In datzelfde onderzoek bleek de pedagogische aanpak die werd aanbevolen en die inclusie zou kunnen bevorderen, minder te worden gehanteerd. Dit leek met name te komen door een toename van het aantal kinderen dat de BSO bezoekt, een grotere nadruk op een meer educatieve benadering binnen de BSO en een gebrek aan gekwalificeerde medewerkers (Karlsudd, 2020).

Perspectief van medewerkers

Vanuit het perspectief van medewerkers werd aangegeven dat zij vaak vanwege het gebrek aan ervaring bang waren om kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte op te nemen, bleek uit kwalitatief onderzoek (Jinnah & Stoneman, 2008). In een literatuuronderzoek werd dit onderkend en gaven de medewerkers aan dat ze, als ze wel een

kind met een extra ondersteuningsbehoefte hadden, liever één op één met dit kind wilden werken, dan het mee te laten doen aan de groepsactiviteiten (Hall & Niemeyer, 2000).

Uit twee onderzoeken, zowel uit een kwantitatief onderzoek als uit een literatuuronderzoek, bleek dat, om de kwaliteit van medewerkers te verhogen, trainingen helpend konden zijn (Sharp et al., 2012; Zanton, 2023). Medewerkers gaven zelf aan dat one and done trainingen, waarbij medewerkers een eendaags seminar of een eendaagse cursus volgden, weinig effect hadden, maar dat één op één begeleiding, actief leren en video-opnames wel helpend konden zijn. Ook werd in dezelfde onderzoeken aangegeven dat het aanboren van online resources, het aanvragen van consultaties en virtual training ook manieren waren om kennis te vergaren en hieruit voortvloeiend de kwaliteit te kunnen verhogen (Sharp et al., 2012; Zanton, 2023). In het kwantitatieve onderzoek bleek ook dat in service trainingen meer bereidheid met zich meebrachten om te willen en te kunnen werken met kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte (Sharp et al., 2012). Uit ditzelfde onderzoek bleek tevens dat kennis door professionele ontwikkeling van de medewerkers in combinatie met persoonlijke ervaringen in het werken met kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte meer kans gaf op succeservaring dan wanneer de medewerkers of alleen maar ervaring hadden of alleen maar zich professioneel ontwikkelden (Sharp et al., 2012). Medewerkers gaven in kwalitatief onderzoek in België aan dat zij graag meer opleiding wilden krijgen, specifiek gericht op de extra ondersteuningsbehoefte waarmee zij te maken kregen, om hun kennisniveau te verhogen (Op De Beeck et al., 2019).

Discussie

Het doel van de huidige scoping review was om een antwoord te krijgen op de volgende vraag: Wat is bekend over de inclusie en sociale participatie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de BSO? Naar welke groepen kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte is reeds onderzoek gedaan? Ook werd gekeken welke lacunes er waar te nemen waren wat betreft de inclusie en sociale participatie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte.

De onderzoeken lieten zien dat er vanuit een drietal perspectieven, namelijk die van ouders, organisaties en medewerkers, naar inclusie en sociale participatie gekeken werd. Wanneer de mening van ouders onderzocht werd op het gebied van inclusie en sociale participatie, dan bleken er met name over de aanwezigheid van BSO's en de toelating van hun kind met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de BSO wensen en behoeften te

liggen, zowel op het vlak van de wetgeving als ook op het vlak van de benodigde kwaliteit van medewerkers. Ouders gaven aan dat, alhoewel de wetgeving in alle onderzochte landen aanstuurt op inclusieve BSO's er nog geen eenduidig beleid lijkt te zijn, hetgeen zowel in Zweden als in de Verenigde Staten in een aantal artikelen naar voren kwam. Ouders gaven aan dat het in de Verenigde Staten met name buiten de grote steden moeilijk was om een inclusieve BSO te vinden. Als ouders dan een inclusieve BSO hadden gevonden, werd er wisselend omgegaan met de toelating van hun kind met een extra ondersteuningsbehoefte. Wel gaven ouders aan dat zij, wanneer zij een voor hun kind geschikte inclusieve BSO hadden gevonden, de meerwaarde hiervan inzagen, met name op het vlak van de ontwikkeling van diverse sociale vaardigheden. Het gebrek aan ervaring in het werken met kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte van medewerkers op de BSO en het gebrek aan kennis van deze medewerkers rondom kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte, bleek, op basis van de bevindingen van de huidige review, voor ouders reden om hun kind niet naar de BSO te laten gaan. Een positieve houding ten opzichte van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte werd door ouders als zeer belangrijk bevonden en gaf ouders het gevoel dat hun kind geaccepteerd werd en er moeite gedaan werd om aan de extra ondersteuningsbehoefte tegemoet te komen.

Vanuit het perspectief van organisaties en medewerkers kwam het volgende naar voren. Er waren organisaties die kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte zondermeer opnamen, terwijl er ook organisaties waren die eerst een proefperiode afspraken om te kunnen beoordelen of zij aan de wensen van de extra ondersteuningsbehoefte van het kind konden voldoen. Ook waren er organisaties die kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte simpelweg weigerden. De onderzoeken lieten zien dat organisaties moeite hebben met het voldoen aan wat de wetgeving voorschrijft, namelijk het opnemen van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte. Er werd aangegeven dat er geen heldere criteria waren voor het opzetten en invoeren van inclusief beleid op de BSO. Het gebrek aan medewerkers en (financiële) middelen om effectieve programma's te implementeren of fysieke aanpassingen te doen werden als oorzaken genoemd. In België werd het probleem van het niet implementeren van beleid ondervangen door het aanbieden van ondersteuningstrajecten om te zorgen dat er wel werd voldaan aan de implementatie van inclusief beleid. Alhoewel het voeren van inclusief beleid als een belangrijke stap werd gezien door medewerkers, leken juist de positieve ervaringen in het werken met kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte voor medewerkers van groot belang te zijn. Medewerkers

gaven aan dat hun positieve ervaringen ervoor zorgden dat ze zich meer bewust werden van de extra ondersteuningsbehoefte van de kinderen. Hierdoor ontstond meer begrip, hetgeen resulteerde in een meer positieve houding naar de kinderen toe. Binnen inclusief onderwijs wordt een positieve houding naar aanleiding van positieve ervaringen in het werken met kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte ook gezien (De Boer & Tenback, 2021).

Zowel ouders als organisaties gaven in meerdere onderzoeken aan dat de kwaliteit van de medewerkers niet altijd passend was voor de extra ondersteuningsbehoeften die zij tegenkwamen op de BSO. Aan de basis van inclusie leek voor zowel ouders als medewerkers een filosofie nodig die inclusie omarmt, waarbij een positieve houding ten opzichte van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte een belangrijke voorwaarde was. Het gevoel dat kinderen werden geaccepteerd en er aanpassingen werden gedaan om aan de extra ondersteuningsbehoefte tegemoet te komen, werden hierin belangrijk gevonden.

Booth en Ainscow (2002) onderschrijven het hebben van een filosofie omtrent inclusie in hun index voor inclusie, waarbij zij aangeven dat voor het voeren van beleid en praktijk een inclusieve cultuur met gedeelde normen en waarden de basis vormt.

Er kwam, wat betreft het beschrijven van wat een extra ondersteuningsbehoefte inhoudt, geen eenduidig beeld uit de onderzoeken naar voren. Zo werd er onder andere gesproken over kinderen met ADHD, ASS, ontwikkelingsproblemen, leermoeilijkheden en meer fysieke ondersteuningsbehoeften. In een aantal onderzoeken werd de doelgroep niet nader gespecificeerd.

Uit bovenstaande komt naar voren dat er onvoldoende eenduidig beleid lijkt te zijn, hetgeen te zien is aan de weigering om kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte op te nemen. Ook lijkt de implementatie van inclusief beleid onvoldoende eenduidig te zijn, door tekorten aan (financiële) middelen, beschikbaarheid van opleidingen en gekwalificeerde medewerkers. Ervaring en kennis van medewerkers lijken juist voor ouders van grote invloed te zijn op de keuze voor een BSO. Kijkend naar de extra ondersteuningsbehoefte kan gezegd worden dat hierin geen eenduidigheid waar te nemen is, hetgeen wellicht lijkt te komen door een onvoldoende heldere definiëring van wat een extra ondersteuningsbehoefte is. Er is een lacune waar te nemen wat betreft de sociale participatie, gezien het feit dat er in de onderzoeken weinig expliciet aandacht aan werd besteed. Ook werd er een lacune gevonden wat betreft onderzoeken gedaan in Nederland.

Limitaties en sterke kanten

Er is tijdens de scoping review een aantal zaken geconstateerd, die mogelijk van invloed zijn geweest op onder andere de generaliseerbaarheid van de resultaten. Zo bleek het overgrote deel van de geïncludeerde artikelen uit de Verenigde Staten te komen (73%), terwijl er relatief weinig artikelen afkomstig waren uit de EU-landen (18%). Ook bleek er maar één artikel uit Nederland geïncludeerd te kunnen worden (9%). Ook was er een groot verschil in aantallen respondenten. In de pilotstudie uit Zweden werden slechts vier respondenten meegenomen in het onderzoek, terwijl een ander onderzoek 421 respondenten meenam. Daarnaast lieten de 11 geïncludeerde artikelen een grote variëteit zien wat betreft het onderzoeksdesign. Er werden zowel kwantitatieve als kwalitatieve als gecombineerde onderzoeksdesigns gevonden. En ook werden er literatuuronderzoeken gevonden. Dit maakte het interpreteren en vergelijken van de gevonden gegevens moeilijker, maar niet minder informatief en waardevol, dan wanneer alle onderzoeken hetzelfde onderzoeksdesign hadden gehad.

Eén van de sterke kanten van de scoping review was het feit dat er voor het definiëren van inclusie gebruik gemaakt werd van de Index voor Inclusie, die de pijlers van cultuur, beleid en praktijk omvatten (Booth & Ainscow, 2002). Deze pijlers zorgden ervoor dat tijdens de scoping review niet alleen de beleidsmatige kant van inclusie en de praktische implementatie ervan werd beschreven, maar juist ook de inclusieve cultuur, die volgens Booth en Ainscow (2002) aan de basis staat van inclusie. Tijdens het analyseren van de onderzoeken werd duidelijk dat er vanuit verschillende perspectieven over de pijlers van inclusie werd gedacht. Deze verschillende perspectieven gaven een meer volledig beeld van inclusie, dan wanneer er maar vanuit één perspectief werd gekeken.

Een ander sterk punt is het feit dat de scoping review middels de PRISMA richtlijnen is uitgevoerd. Hierdoor is het onderzoek transparant en konden het verloop van het onderzoek en de resultaten helder weergegeven worden (Page et al., 2021). De maatschappelijke relevantie van de review is, in het kader van meer inclusief willen zijn ook een sterk punt (Nico, 2023; nl - Regeling - Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap - BWBV, 2016). De uitkomsten van de scoping review kunnen aanleiding zijn voor verbeterpunten ten aanzien van het huidige beleid rondom inclusie en kunnen gebruikt worden voor verder onderzoek.

Aanbevelingen

Alhoewel de scoping review in het algemeen niet als doel heeft implicaties te geven voor verandering van beleid, is gemeend een aantal aanbevelingen te doen voor nader onderzoek. Het relatief geringe aantal gevonden artikelen impliceert dat tot op heden weinig onderzoek gedaan is naar de inclusie en sociale participatie van basisschoolgaande kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte op de BSO.

Onderzoeken die reeds gedaan zijn wat betreft inclusie van kinderen die nog niet naar de basisschool gaan, maar wel naar een voorschoolse setting, kunnen mogelijk aanleiding geven tot verdere ontwikkeling van beleid op de BSO (Hall & Niemeyer, 2000). Ook onderzoeken die reeds binnen het onderwijs gedaan zijn, kunnen mogelijk helpend zijn in het verder ontwikkelen van beleid op de BSO (FNO, 2021; Ministerie van Algemene Zaken, 2024). Onderzoek naar de inclusie en de sociale participatie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte op de BSO is tot op heden nog niet gedaan bij de kinderen zelf. Kinderen hebben volgens het Kinderrechtenverdrag het recht om gehoord te worden en het recht in het geven van een mening over datgene hen aangaat (*General Comment Nr. 12: Het Recht Om Gehoord te Worden*, 2020; *Participatie*, z.d.). Mogelijk is het voor vervolgonderzoek interessant om hun bevindingen ook mee te nemen.

Conclusie

De scoping review geeft een overzicht van artikelen uit wetenschappelijke en grijze literatuur wat betreft de inclusie en sociale participatie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de BSO. Uit de resultaten kan geconcludeerd worden dat hier vanuit verschillende perspectieven naar gekeken kan worden, maar dat er een overlap waar te nemen is in hoe zowel ouders van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte als organisaties van BSO's inclusief beleid ervaren. Ouders en organisaties geven beiden aan dat er tot op heden onvoldoende inclusief beleid wordt geïmplementeerd. Ouders merken dit aan een beperkt aantal beschikbare BSO's en organisaties merken dit aan onvoldoende duidelijk beleid wat betreft criteria waaraan een inclusieve BSO moet voldoen. Wanneer er echter wel een geschikte BSO werd gevonden, waarin het accepteren van en het sociaal interacteren met elkaar voorop stonden dan werd dit door zowel ouders als medewerkers als kinderen met en zonder een extra ondersteuningsbehoefte als positief ervaren. De kwaliteit van de geboden opvang en positieve ervaringen van medewerkers in het werken met kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte waren hierin wel bepalend. Met enige voorzichtigheid, vanwege het relatief geringe aantal gevonden artikelen, lijken er op het vlak van het voeren van beleid en

het implementeren ervan nog voldoende kansen te liggen ter verbetering. Met de pijler van cultuur als stevig fundament voor inclusie kan met behulp van de overige pijlers van beleid en praktijk een brug geslagen worden naar en voor een meer inclusieve BSO.

Literatuurlijst

- Afterschool Alliance*. (z.d.). <https://afterschoolalliance.org/>
- Ainscow, M. (2005). Developing inclusive education systems: what are the levers for change? *Journal Of Educational Change*, 6(2), 109–124. <https://doi.org/10.1007/s10833-005-1298-4>
- Ainscow, M. (2020). Promoting inclusion and equity in education: lessons from international experiences. *Nordic Journal Of Studies in Educational Policy*, 6(1), 7–16. <https://doi.org/10.1080/20020317.2020.1729587>
- Ainscow, M., Booth, T., & Dyson, A. (2006). Improving schools, developing inclusion. In *Routledge eBooks*. <https://doi.org/10.4324/9780203967157>
- Antony, P. J. (2012). Understanding the history, current status & future of special education in the United States. *Loyola Journal Of Social Sciences*, Vol. XXVI(2)
- Asher, S. R., & Weeks, M. S. (2013). Loneliness and belongingness in the college years (pp. 283–301). <https://doi.org/10.1002/9781118427378.ch16>
- Booth, T., & Ainscow, M. (2002). *Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Cohen, J. (1968). Weighted kappa: Nominal scale agreement provision for scaled disagreement or partial credit. *Psychological Bulletin*, 70(4), 213–220. <https://doi.org/10.1037/h0026256>
- Committee on the Rights of Persons with Disabilities. (2017). Understanding Article 24 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. In *INCLUSIVE EDUCATION*. https://www.unicef.org/eca/sites/unicef.org.eca/files/IE_summary_accessible_220917_0.pdf
- De Boer, A., & Pijl, S. J. (2016). The acceptance and rejection of peers with ADHD and ASD in general secondary education. *The Journal Of Educational Research/Journal Of Educational Research*, 109(3), 325–332. <https://doi.org/10.1080/00220671.2014.958812>
- De Boer, A., & Tenback, C. (2021). Op naar geïntegreerde onderwijsvoorzieningen: Tweede tussenrapportage over het beleids-en praktijkonderzoek.
- Farrell, A. F., Collier-Meek, M. A., & Furman, M. J. (2019). Supporting Out-of-School Time Staff in Low Resource Communities: A professional development

- approach. *American Journal Of Community Psychology*, 63(3–4), 378–390. <https://doi.org/10.1002/ajcp.12330>
- FNO. (2021, 29 juni). *Onderzoek inclusief onderwijs in Nederland - FNO*. <https://www.fnozorgvoorkansen.nl/nieuws/onderzoek-inclusief-onderwijs-in-nederland/>
- Fukkink, R., & Boogaard, M. (2020). Pedagogical quality of after-school care: Relaxation and/or enrichment? *Children And Youth Services Review*, 112, 104903. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104903>
- Galloway, F., & Shea, M. M. (2009). Does Your Organization Welcome Participants with Disabilities? A New Assessment Tool. *Afterschool Matters*. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1068518.pdf>
- General Comment nr. 12: Het recht om gehoord te worden*. (2020a, april 29). Kinderrechten. <https://www.kinderrechten.nl/general-comment-nr-12-over-het-recht-om-gehoord-te-worden/>
- Hall, A. H., & Niemeyer, J. A. (2000). Inclusion of children with special needs in school-age child care programs. *Early Childhood Education Journal*, 27(3), 185–190. <https://doi.org/10.1007/bf02694233>
- Haney, M. R. (2011). After School Care for Children on the Autism Spectrum. *Journal Of Child And Family Studies*, 21(3), 466–473. <https://doi.org/10.1007/s10826-011-9500-1>
- Haug, P. (2016). Understanding inclusive education: ideals and reality. *Scandinavian Journal Of Disability Research*, 19(3), 206–217. <https://doi.org/10.1080/15017419.2016.1224778>
- Hayes, N., O’Toole, L., & Halpenny, A. M. (2017). Introducing Bronfenbrenner. In *Routledge eBooks*. <https://doi.org/10.4324/9781315646206>
- Honig, M. I., McDonald, M. A., & The Robert Bowne Foundation. (2005). From Promise to Participation: Afterschool Programs through the Lens of Socio-Cultural Learning Theory. In *Afterschool Matters*. https://www.robertbownefoundation.org/pdf_files/2005_afterschoolmatters_fall.pdf
- Individuals with Disabilities Education Act. (2024, 27 maart). *Individuals with Disabilities Education Act (IDEA)*. Individuals With Disabilities Education Act. <https://sites.ed.gov/idea/>

- Jinnah-Ghelani, H. A., & Stoneman, Z. (2009). Elements of Successful Inclusion for School-age Children with Disabilities in Childcare Settings. *Child Care in Practice*, 15(3), 175–191. <https://doi.org/10.1080/13575270902891024>
- Jinnah, H. A., & Stoneman, Z. (2008). Parents' experiences in seeking child care for school age children with disabilities—Where does the system break down? *Children And Youth Services Review*, 30(8), 967–977. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2007.11.020>
- Karlsudd, P. (2020). Looking for Special Education in the Swedish After-School Leisure Program Construction and Testing of an Analysis Model. *Education Sciences*, 10(12), 359. <https://doi.org/10.3390/educsci10120359>
- Kent County Council. (z.d.). *What is special educational needs and disabilities (SEND)? - Kent County Council*. <https://www.kent.gov.uk/education-and-children/special-educational-needs/types-of-send/about-special-educational-needs-and-disabilities-send>
- Koster, M., Nakken, H., Pijl, S. J., & Van Houten, E. (2009). Being part of the Peer group: A literature study focusing on the social dimension of inclusion in education. *International Journal Of Inclusive Education*, 13(2), 117–140. <https://doi.org/10.1080/13603110701284680>
- Kwaliteit van kinderopvang voor een sterke pedagogische basis | Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). <https://www.nji.nl/kinderopvang/kwaliteit-van-kinderopvang-voor-een-sterke-pedagogische-basis>
- LibGuides: Systematic reviews: Grey literature. (z.d.). <https://libguides.rug.nl/systematic-reviews/Grey-literature>
- Library Guides: Zotero for Citation Management: Home. (z.d.). <https://instr.iastate.libguides.com/zotero/home>
- Ministerie van Algemene Zaken. (2023a, oktober 24). *VN-verdrag handicap*. Rechten van Mensen met een Beperking | Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/rechten-van-mensen-met-een-handicap/positie-mensen-met-een-beperking-verbeteren-vn-verdrag-handicap>
- Ministerie van Algemene Zaken. (2023b, november 6). *Gelijke rechten voor mensen met beperking of chronische ziekte*. Rechten van Mensen met een Beperking | Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/rechten-van-mensen-met-een-handicap/gelijke-behandeling-mensen-met-beperking-of-chronische-ziekte>

- Ministerie van Algemene Zaken. (2024, 10 mei). *Inclusief onderwijs in 2035*. Inclusief Onderwijs | Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/inclusief-onderwijs/inclusief-onderwijs-in-2035>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2023, 28 maart). *Werkagenda Route naar inclusief onderwijs 2035*. Kamerstuk | Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/03/17/werkagenda-route-naar-inclusief-onderwijs-2035>
- Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. (2024, 28 maart). *Kwaliteitseisen in de kinderopvang per 1 juli 2024 aangepast*. Publicatie | Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2024/03/28/kwaliteitseisen-kinderopvang-per-1-juli-2024>
- Morrison, M., & Glenny, G. (2012). Collaborative inter-professional policy and practice: in search of evidence. *Journal Of Education Policy*, 27(3), 367–386. <https://doi.org/10.1080/02680939.2011.599043>
- Mulvihill, B. A., Cotton, J. N., & Gyaben, S. L. (2004). Best Practices for Inclusive Child and Adolescent Out-of-School Care. *Family & Community Health*, 27(1), 52–64. <https://doi.org/10.1097/00003727-200401000-00006>
- Nederlands Jeugdinstituut. (2022). *Opgroeien doe je samen*. In *Nederlands Jeugdinstituut*. <https://www.nji.nl/sites/default/files/2022-12/Opgroeien%20doe%20je%20samen.pdf>
- Nico. (2023, 7 februari). *1. Inleiding - Inclusie voor iedereen*. Inclusie Voor Iedereen. <https://inclusievooriedereen.nl/de-publicatie/1-inleiding/#1punt2>
- Onderwijsraad. (2020). *Steeds inclusiever*. In <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2020/06/23/steeds-inclusiever>. <https://www.onderwijsraad.nl/binaries/onderwijsraad/documenten/adviezen/2020/06/23/steeds-inclusiever/Steeds+inclusiever.pdf>
- Op De Beeck, Teppers, Schepers, & Van Regenmortel. (2019). *Analyse van de ondersteuningsbehoefte van de formele kinderopvang m.b.t. de inclusieve opvang en een analyse van de ervaringen van de centra voor inclusieve kinderopvang* (Door Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin). https://cdn.nimbu.io/s/5s8z9pq/channelentries/eb410fk/files/2019_07%20Rapport_23%20SWVG_EF35%20Inclusieve%20kinderopvang.pdf?uz7dko7

- Ouzzani, M., Hammady, H. M., Fedorowicz, Z., & Elmagarmid, A. K. (2016). Rayyan—a web and mobile app for systematic reviews. *Systematic Reviews*, 5(1).
<https://doi.org/10.1186/s13643-016-0384-4>
- Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T., Mulrow, C. D., Shamseer, L., Tetzlaff, J., Akl, E. A., Brennan, S., Chou, R., Glanville, J., Grimshaw, J., Hróbjartsson, A., Lalu, M. M., Li, T., Loder, E., Mayo-Wilson, E., McDonald, S., Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ*, n71. <https://doi.org/10.1136/bmj.n71>
- Participatie*. (z.d.). UNICEF België.
<https://www.unicef.be/nl/beleidsbeïnvloeding/beleidswerk-themas/participatie>
- Peters, M. D. J., Godfrey, C., McInerney, P., Munn, Z., Trico, A., & Khalil, H. (2020). Chapter 11: Scoping reviews. In *JBIEBooks*. <https://doi.org/10.46658/jbimes-20-12>
- Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., & Bates, J. E. (1997). Patterns of After-School Care in Middle Childhood: Risk Factors and Developmental Outcomes. *Merrill-palmer Quarterly*, 43(3). <https://eric.ed.gov/?id=EJ554329>
- Pijl, S. J., & Frostad, P. (2010). Peer acceptance and self-concept of students with disabilities in regular education. *European Journal Of Special Needs Education*, 25(1), 93–105.
<https://doi.org/10.1080/08856250903450947>
- Pijl, S. J., Frostad, P., & Flem, A. (2008). The Social Position of Pupils with Special Needs in Regular Schools. *Scandinavian Journal Of Educational Research*, 52(4), 387–405.
<https://doi.org/10.1080/00313830802184558>
- PRISMA*. (z.d.). <http://prisma-statement.org/Extensions/ScopingReviews>
- Sardes. (2008). Buitenschoolse opvang voor kinderen met een beperking; een nadere inventarisatie. In *Buitenschoolse Opvang Voor Kinderen met een Beperking; een Nadere Inventarisatie*. <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-7fcfebe06a9deafc4dea759d2ec73e9a5214e1cf/pdf>
- Sardes & CED groep. (2007). *Buitenschoolse opvang voor kinderen met een beperking: behoeften, aanbod, knelpunten en successen*. Utrecht: Sardes.
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/kst-27728-101-b5.pdf>
- Sharp, J., Rodas, E. R., & Sadovnik, A. R. (2012). Supporting Youth with Special Needs in Out-of-School Time: A Study of OST Providers in New Jersey. *Afterschool Matters*.
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ992135.pdf>
- Simoncini, K., Cartmel, J., & Young, A. (2015). Children’s Voices in Australian School Age Care: What do They Think About Afterschool Care? *International Journal For*

- Research On Extended Education, 3(1), 114–131.
<https://doi.org/10.3224/ijree.v3i1.19584>
- The Americans with Disabilities Act.* (2024, 22 mei). ADA.gov. <https://www.ada.gov/>
- The UNESCO Salamanca Statement.* (z.d.). <https://www.csie.org.uk/inclusion/unesco-salamanca.shtml>
- Timpson, E. & Department for Education. (2014). *Special educational needs and disability: A guide for parents and carers.*
https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a74ceb640f0b61df4778a8b/Special_educational_needs_and_disabilites_guide_for_parents_and_carers.pdf
- Understanding SEN: the four crucial categories.* (z.d.). Owl Tutors.
<https://owltutors.co.uk/four-categories/>
- Vandell, D. L., & Shumow, L. (1999). After-School child care programs. ~ *The æ Future Of Children*, 9(2), 64. <https://doi.org/10.2307/1602707>
- Van Bostelen, E., Van Gerven, A., Hols, M. C. A. B., Lindemann, B. D., Rozema, M., Van Veen, D., & De Winter, F. (z.d.). Internationaal vergelijkend onderzoek kinderopvang: Een vergelijking met veel variabelen - Eindrapportage.
 In *Internationaal Vergelijkend Onderzoek Kinderopvang: Een Vergelijking met Veel Variabelen - Eindrapportage* [Report]. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28447-140-b2.pdf>
- Waarborgfonds Kinderopvang. (2023). *Inspiratiedocument: Op weg naar inclusievere kinderopvang.*
<https://www.waarborgfondskinderopvang.nl/kennis/kennisbank/inspiratiedocument-op-weg-naar-inclusievere-kinderopvang>
- wetten.nl - Regeling - Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap - BWBV0004045.* (2016, 14 juli). <https://wetten.overheid.nl/BWBV0004045/2016-07-14>
- Zanton, J. J. (2023). Providing High-Quality Inclusive Out-of-School time programs in rural areas. In *Advances in educational marketing, administration, and leadership book series* (pp. 208–225). <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-7437-2.ch011>

Bijlage 1

Inclusiecriteria

De artikelen zijn gepubliceerd na 1 januari 2000

De artikelen zijn in het Engels of Nederlands geschreven

De artikelen zijn uitgevoerd binnen Nederland, de EU-landen of de Verenigde Staten

De artikelen zijn getoetst door vakgenoten

De artikelen zijn full-tekst beschikbaar

Het gaat om kinderen in de leeftijd dat ze naar de basisschool gaan

Er is sprake van een extra ondersteuningsbehoefte

De artikelen gaan over de buitenschoolse opvang

De artikelen gaan over de pijlers van inclusie, gebaseerd op de index voor inclusie volgens Booth en Ainscow (2002)

De artikelen gaan over sociale participatie op het gebied van het gevoel erbij te horen en het aangaan van vriendschappen

Exclusiecriteria

De artikelen zijn gepubliceerd voor 1 januari 2000

= onjuiste publicatiedatum

De artikelen zijn niet in het Engels of Nederlands geschreven

= onjuiste taal

De artikelen zijn uitgevoerd buiten Nederland, de EU-landen of de Verenigde Staten

= onjuiste landen

De artikelen zijn niet getoetst door vakgenoten

= niet peer reviewed

De artikelen zijn niet full-tekst beschikbaar

= niet full-tekst

De leeftijd van de kinderen valt niet binnen de basisschoolleeftijd

= onjuiste populatie

Er is geen sprake van een extra ondersteuningsbehoefte

= onjuiste populatie

De artikelen gaan over voorschoolse kinderopvang of gastouderopvang

= onjuiste context

De artikelen gaan niet over de buitenschoolse opvang

= onjuiste context

De artikelen gaan niet over de pijlers van inclusie

= onjuiste concept

De artikelen gaan niet over sociale participatie met betrekking tot het gevoel erbij te horen en het aangaan van vriendschappen
= onjuist concept

Bijlage 2

Zoekstring Scopus op 10 april 2024

(ALL ("inclusion" OR inclu* OR inclusive* OR "social participation" OR "sense of belonging" OR "belonging" OR "belongingness" OR "feeling to belong") AND ALL ("special education need*" OR "special need*" OR sen OR send OR "developmental disab*" OR "disab*" OR "learning disab*" OR "learning disorder*" OR "intellectual disab*") AND ALL ("afterschool program*" OR "after-school program*" OR "after school program*" OR "after school care" OR "after-school care" OR "out of school care" OR "after school center" OR "after school care program *") AND ALL ("school age child*" OR "school-age child*")) AND PUBYEAR > 1999 AND PUBYEAR < 2025 AND (LIMIT-TO (SUBJAREA , "soci") OR LIMIT-TO (SUBJAREA , "psyc")) AND (LIMIT-TO (DOCTYPE , "ar"))

Bijlage 3

Algemene Kenmerken Geïnccludeerde Artikelen

| Auteur(s) | Naam van het artikel | Land van herkomst | Onderzoeksdesign | Type extra ondersteuningsbehoefte | Beschrijving van het onderzoek |
|---------------------------------|---|-------------------|--|---|---|
| Galloway & Shea, 2009 | Does Your Organization Welcome Participants with Disabilities? A New Assessment Tool | VS | Combinatie van een kwantitatief en kwalitatief onderzoeksdesign met behulp van een statistische analyse van enquêtegegevens naar aanleiding van het meetinstrument ODMI-IWD en interviews met belanghebbenden. | Kinderen die een risico lopen op chronische fysieke, emotionele, ontwikkelings-, en gedragsproblemen. | Het beoordelen van de mate waarin naschoolse programma's toegankelijk zijn voor kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte en het bevorderen of verbeteren van inclusie binnen deze organisaties. |
| Hall & Niemeyer, 2000 | Inclusion of Children with Special Needs in School-Age Child Care Programs | VS | Literatuuronderzoek. | De extra ondersteuningsbehoefte wordt niet nader omschreven. | Het onderzoeken van de inclusie van schoolgaande kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte in de buitenschoolse opvang, met de nadruk op de voordelen, uitdagingen en de noodzaak van dergelijke inclusie. |
| Haney, 2011 | After School Care for Children on the Autism Spectrum | VS | Kwantitatief onderzoeksdesign met behulp van een survey onder 54 ouders. | Kinderen met autisme spectrum stoornissen (ASS). | Het onderzoeken van de ervaringen en behoeften van ouders met betrekking tot naschoolse zorgprogramma's voor kinderen met een autisme spectrum stoornis (ASS). Er worden aanbevelingen gedaan voor toekomstig onderzoek en voor het ontwikkelen van programma's ten behoeve van het generaliseren van vaardigheden en het oefenen van sociale interacties met kinderen zonder een extra ondersteuningsbehoefte. |
| Jinnah & Stoneman, 2008 | Parents' Experiences in Seeking Child Care for School Age Children with Disabilities-Where Does the System Break Down? | VS | Kwalitatief onderzoeksdesign met behulp van focusgroepen en telefonische interviews met ouders. | Kinderen met autisme spectrum stoornissen (ASS), ontwikkelingsproblemen, kinderen met het syndroom van Down, Cerebrale Parese, maar ook meer fysieke beperkingen, zoals Spina Bifida. | Het onderzoeken van de processen waarmee ouders van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte kinderopvang of buitenschoolse opvang zoeken en het identificeren van waar het systeem tekortschiet. |
| Jinnah-Ghelani & Stoneman, 2009 | Elements of Successful Inclusion for School-Age Children with Disabilities in Childcare Settings | VS | Kwalitatief onderzoeksdesign met behulp van vijf focusgroepen en acht telefooninterviews. | Kinderen met autisme spectrum stoornissen (ASS), ontwikkelingsproblemen, kinderen met het syndroom van Down, Cerebrale Parese, maar ook meer fysieke beperkingen, zoals Spina Bifida. | Het identificeren van aanpassingen die nodig zijn om kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte succesvol te laten integreren in de kinderopvang en buitenschoolse opvang, vanuit het perspectief van ouders. |
| Karlsudd, 2020 | Looking for Special Education in the Swedish After-School Leisure Program Construction and Testing of an Analysis Model | Zweden | Kwalitatief onderzoeksdesign. Pilotstudie van semigestructureerde interviews met twee lerarenopleiders en twee docenten. | Kinderen met aandachtstekortstoornissen met hyperactiviteit (ADHD), leerproblemen en ontwikkelingsstoornissen. | Het ontwikkelen van een analysemodel dat kan helpen bij het begrijpen hoe speciaal onderwijs wordt uitgevoerd en geïmplementeerd binnen naschoolse programma's. De studie biedt fundament voor verdere studie naar effectiviteit van onderwijsstrategieën in naschoolse settings. |

| Auteur(s) | Naam van het artikel | Land van herkomst | Onderzoeksdesign | Type extra ondersteuningsbehoefte | Beschrijving van het onderzoek |
|--------------------------|--|-------------------|---|---|--|
| Mulvihill et al., 2004 | Best Practices for Inclusive Child and Adolescent Out-of-School Care. A Review of the Literature | VS | Literatuuronderzoek. | Kinderen met een of een risico op lichamelijke, cognitieve, emotionele en gedragsproblemen. | Het onderzoeken van praktische adviezen en suggesties voor inclusieve zorg buiten schooltijd om kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte zo volledig mogelijk deel te laten nemen aan activiteiten. |
| Op de Beeck et al., 2019 | Analyse van de ondersteuningsbehoefte van de formele kinderopvang met betrekking tot inclusieve opvang en een analyse van de ervaringen van de Centra voor Inclusieve Kinderopvang | België | Combinatie van een kwantitatief en kwalitatief onderzoeksdesign met behulp van een websurvey onder kinderopvanglocaties en begeleiders en focusgroepen met verschillende betrokkenen. | Kinderen met aandachtstekortstoornissen met hyperactiviteit (ADHD), leerproblemen en ontwikkelingsstoornissen. | Het analyseren van de ondersteuningsbehoeften van de formele kinderopvang in relatie tot inclusieve opvang en de ervaringen van de Centra voor Inclusieve Kinderopvang (CIK) in Vlaanderen met als doel het verbeteren van inclusieve kinderopvang. |
| Sardes & CED groep, 2007 | Buitenschoolse opvang voor kinderen met een beperking. Behoeften, aanbod, knelpunten en successen | Nederland | Combinatie van een kwantitatief en kwalitatief onderzoeksdesign met enquêtes onder ouders, interviews met schooldirecteuren en expertmeetings met professionals uit het veld. | Kinderen op het speciaal onderwijs of het speciaal basisonderwijs. | Het onderzoeken van de behoeften en ervaringen van de opvang van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen de buitenschoolse opvang en het identificeren van factoren die bijdragen aan een succesvolle opvangervaring. Inzicht krijgen in de bestaande buitenschoolse opvang met betrekking tot de behoeften en uitdagingen van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte uit het speciaal onderwijs en het speciaal basisonderwijs. |
| Sharp et al., 2012 | Supporting Youth with Special Needs in Out-of-School Time. A Study of OST Providers in New Jersey | VS | Kwantitatief onderzoeksdesign met behulp van een survey middels een enquête onder 421 aanbieders van buitenschoolse opvang. | Kinderen met aandachtstekortstoornissen met hyperactiviteit (ADHD), leerproblemen, ontwikkelingsstoornissen en astma. | Het onderzoeken van de professionele ontwikkelingsbehoeften van personeel op de buitenschoolse opvang om kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte beter te kunnen ondersteunen, waarbij ervaring met en attitude ten opzichte van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte onderzocht wordt. |
| Zanton, 2023 | Providing High-Quality Inclusive Out-of-School Time Programs in Rural Areas | VS | Literatuuronderzoek. | De extra ondersteuningsbehoefte wordt niet nader omschreven. | Het onderzoeken van de uitdagingen en mogelijkheden voor het aanbieden van kwalitatief hoogwaardige, inclusieve naschoolse programma's in landelijke gebieden, met een focus op kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte. |

Bijlage 4

Data-extractie Geïncludeerde Artikelen

| Auteur(s) | Naam van het artikel | Land van herkomst | Welke kenmerken van een inclusieve cultuur en sociale participatie worden waargenomen door de respondenten? | Welke kenmerken van een inclusief beleid en een inclusieve praktijk worden waargenomen door de respondenten? | Wat is er volgens de respondenten nodig om meer inclusief te worden wat betreft inclusieve cultuur en sociale participatie? | Wat is er volgens de respondenten nodig om meer inclusief te worden wat betreft inclusief beleid en de inclusieve praktijk? |
|-----------------------|--|-------------------|--|---|--|--|
| Galloway & Shea, 2009 | Does Your Organization Welcome Participants with Disabilities? A New Assessment Tool | VS | <ul style="list-style-type: none"> Organisaties gaven aan dat een inclusieve BSO zorgt voor positieve interacties met andere kinderen. Het ontwikkelde meetinstrument gaf aan dat er een verschil is in perceptie van inclusie tussen ouders en organisaties. Organisaties vonden zichzelf meer inclusief dan ouders. Het meetinstrument gaf aan dat de mate van omvang van inclusie binnen organisaties helpend kan zijn om bewustzijn te vergroten en kan tevens het startpunt zijn voor echte inclusie. Organisaties gaven aan dat er behoefte is aan het creëren van een inclusieve omgeving. | <ul style="list-style-type: none"> Organisaties gaven aan dat er behoefte is aan de evaluatie van het beleid rondom inclusie. | <ul style="list-style-type: none"> Het onderzoek gaf aan dat een meetinstrument helpend kan zijn om te bepalen op welke vlakken er een meer inclusieve omgeving kan worden gecreëerd. En het meetinstrument kan ingezet worden om te bepalen hoe bewust een omgeving is. | <ul style="list-style-type: none"> Organisaties gaven aan dat medewerkers meer scholing moeten krijgen. Organisaties gaven aan dat er verbetering moet komen wat betreft de fysieke toegankelijkheid van faciliteiten. |
| Hall & Niemeyer, 2000 | Inclusion of Children with Special Needs in School-Age Child Care Programs | VS | <ul style="list-style-type: none"> Literatuuronderzoek gaf aan dat kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte een setting nodig hebben, waarin interactie met anderen plaatsvindt en waarin sociale vaardigheden geoefend kunnen worden en vriendschappen aangegaan kunnen worden. Literatuuronderzoek gaf aan dat kinderen zonder een extra ondersteuningsbehoefte openminded zijn ten opzichte van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte en dat zij hierdoor tolerantie en waardering krijgen voor de extra ondersteuningsbehoefte. Blending van kinderen heeft voor alle kinderen voordelen. Inclusieve cultuur door waardering en acceptatie van diversiteit door personeel | <ul style="list-style-type: none"> Literatuuronderzoek gaf aan dat organisaties vinden dat ze moeten voldoen aan de wetgeving rondom inclusie, zoals voorgeschreven door de IDEA/ADA, maar dat zij dit lastig vinden. De wetgeving is een uitdaging op om zowel lokaal, als op landelijk als op staatsniveau door te voeren. Literatuuronderzoek gaf aan dat medewerkers terughoudend zijn in het opnemen van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte, vanwege gebrek aan ervaring. | <ul style="list-style-type: none"> Literatuuronderzoek gaf aan dat een positieve houding ten opzichte van een extra ondersteuningsbehoefte door middel van training en strategieën gerealiseerd kan worden. Literatuuronderzoek gaf aan dat voor het bevorderen van interactie curricula en interventies vanuit het onderwijs ingezet kunnen worden. | <ul style="list-style-type: none"> Literatuuronderzoek gaf aan dat medewerkers meer training moeten krijgen. Literatuuronderzoek gaf aan dat er aanpassingen moeten komen wat betreft beleid en faciliteiten. Literatuuronderzoek gaf aan dat er meer samenwerkingen moeten komen tussen onderwijs, andere betrokken professionals en de BSO. |

| Auteur(s) | Naam van het artikel | Land van herkomst | Welke kenmerken van een inclusieve cultuur en sociale participatie worden waargenomen door de respondenten? | Welke kenmerken van een inclusief beleid en een inclusieve praktijk worden waargenomen door de respondenten? | Wat is er volgens de respondenten nodig om meer inclusief te worden wat betreft inclusieve cultuur en sociale participatie? | Wat is er volgens de respondenten nodig om meer inclusief te worden wat betreft inclusief beleid en de inclusieve praktijk? |
|-------------------------|--|-------------------|--|---|--|--|
| Haney, 2011 | After School Care for Children on the Autism Spectrum | VS | <ul style="list-style-type: none"> • Ouders gaven aan dat zij behoefte hebben aan het vergroten van het bewustzijn rondom een extra ondersteuningsbehoefte wat betreft ASS. • Ouders gaven aan dat er speciale Afterschool Friendship Programs zijn opgericht voor kinderen met een ASS. • Ouders gaven aan dat er inclusieve BSO's zijn, zoals Kids Connect, die extra ondersteuning geven wat betreft het leren van sociale vaardigheden. • Ouders gaven aan positief te zijn over dit soort initiatieven. • Ouders gaven aan dat de BSO een setting is waar sociale vaardigheden getraind kunnen worden. | <ul style="list-style-type: none"> • Ouders gaven aan dat er een gebrek aan een BSO was en wanneer ze een geschikte BSO hadden gevonden, de kwaliteit van de BSO gering was. • Ouders gaven aan dat hun kind met ASS geweigerd werd op de BSO, hetgeen tegen de wetgeving rondom inclusie indruist (IDEA/ADA). • Ouders gaven aan dat zij ervaren dat BSO's erg kritisch zijn ten opzichte van het opnemen van kinderen met ASS. | <ul style="list-style-type: none"> • Ouders gaven aan dat er meer bewustwording bij medewerkers moet komen ten aanzien van ASS. | <ul style="list-style-type: none"> • Ouders gaven aan dat medewerkers meer training en opleiding moeten krijgen om aan de specifieke extra ondersteuningsbehoefte tegemoet te kunnen komen. • Ouders gaven aan dat er betere afstemming plaats moet vinden tussen bijvoorbeeld onderwijs en de BSO om meer een lijn te kunnen trekken in de benadering van hun kind met ASS. • Ouders gaven aan dat activiteiten meer aangepast moeten worden voor kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte. |
| Jinnah & Stoneman, 2008 | Parents' Experiences in Seeking Child Care for School Age Children with Disabilities-Where Does the System Break Down? | VS | <ul style="list-style-type: none"> • Ouders gaven aan dat zij vertrouwen in een BSO hebben, wanneer zij het gevoel hebben dat hun kind geaccepteerd wordt, hun kind veilig is en wanneer activiteiten aangepast worden, zodat hun kind mee kan doen. • Ouders ervoeren verschil in benadering: zit een kind met een extra ondersteuningsbehoefte in een rolstoel, dan vindt er eerder acceptatie plaats, dan wanneer een kind een mentale extra ondersteuningsbehoefte heeft. | <ul style="list-style-type: none"> • Ouders gaven aan dat het moeilijk is om een geschikte BSO te vinden, terwijl wetgeving (IDEA/ADA) dit wel voorschrijft. • Ouders gaven aan dat het vinden van een BSO op het platteland moeilijk is. • Ouders gaven aan dat zij meemaken dat hun kind geweigerd werd. • Ouders waren niet altijd tevreden met de geboden kwaliteit op de BSO. | <ul style="list-style-type: none"> • Ouders gaven aan dat een bepaalde filosofie wat betreft acceptatie, waardering en aanpassing nodig is om een kind zich welkom te laten voelen. | <ul style="list-style-type: none"> • Ouders gaven aan dat medewerkers meer training en opleiding moeten krijgen om aan de specifieke extra ondersteuningsbehoefte tegemoet te kunnen komen. • Ouders gaven aan dat er betere afstemming plaats moet vinden tussen professionals die betrokken zijn bij hun kind. • Ouders gaven aan dat er structurele verbeteringen moeten komen in het beleid rondom inclusie om betere ondersteuning te kunnen bieden aan kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte. |

| Auteur(s) | Naam van het artikel | Land van herkomst | Welke kenmerken van een inclusieve cultuur en sociale participatie worden waargenomen door de respondenten? | Welke kenmerken van een inclusief beleid en een inclusieve praktijk worden waargenomen door de respondenten? | Wat is er volgens de respondenten nodig om meer inclusief te worden wat betreft inclusieve cultuur en sociale participatie? | Wat is er volgens de respondenten nodig om meer inclusief te worden wat betreft inclusief beleid en de inclusieve praktijk? |
|---------------------------------|---|-------------------|---|---|--|---|
| Jinnah-Ghelani & Stoneman, 2009 | Elements of Successful Inclusion for School-Age Children with Disabilities in Childcare Settings | VS | <ul style="list-style-type: none"> Ouders gaven aan dat het leren van sociale vaardigheden en het ontwikkelen van vriendschappen binnen een inclusieve BSO belangrijk zijn en dat kinderen zonder een extra ondersteuningsbehoefte rolmodel zijn voor de kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte. Ouders gaven aan dat een inclusieve BSO voor kinderen zonder een extra ondersteuningsbehoefte leerzaam is ten aanzien van tolerantie en waardering. Ouders gaven aan dat acceptatie van hun kind met een extra ondersteuningsbehoefte op de BSO een eerste stap is, maar dat nog niet voldoende is. | <ul style="list-style-type: none"> Ouders gaven aan dat het moeilijk is om een geschikte BSO te vinden, terwijl wetgeving (IDEA/ADA) dit wel voorschrijft. | <ul style="list-style-type: none"> Ouders gaven aan dat medewerkers meer scholing moeten krijgen om een meer positieve houding ten opzichte van een extra ondersteuningsbehoefte te ontwikkelen, waardoor er een minder beoordelende of veroordelende houding gerealiseerd kan worden. Ouders gaven aan dat er meer adaptatie moet komen ten opzichte van de opvang van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte, waarbij de adaptatie ook geïndividualiseerd moet worden en hierdoor maatwerk geleverd kan worden. | <ul style="list-style-type: none"> Ouders gaven aan dat alle partijen rondom het kind met een extra ondersteuningsbehoefte nodig zijn om tot een inclusief systeem te komen: organisaties, ouders, professionals, beleid en wetgeving. Ouders gaven aan dat fysieke aanpassingen en aanpassingen wat betreft de activiteiten beter kunnen. Ouders gaven aan dat de stem van kinderen ook informatie kan geven over wat kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte vinden en zouden willen. Ouders gaven aan dat medewerkers meer geschoold moeten worden. Onderzoek gaf aan dat een analysemodel helpend zou kunnen zijn in het maken van inclusief beleid. |
| Karlsudd, 2020 | Looking for Special Education in the Swedish After-School Leisure Program Construction and Testing of an Analysis Model | Zweden | <ul style="list-style-type: none"> Organisaties gaven aan dat de pedagogische aanpak die gehanteerd wordt, in principe geen onderscheid maakt tussen kinderen en dat alle kinderen samen aan alle activiteiten meedoen. Het opdoen van sociale vaardigheden staat hierin centraal. Organisaties gaven wel aan dat de pedagogische aanpak steeds meer op de achtergrond raakt en er een meer educatieve benadering gekozen wordt, hetgeen nadelig is voor inclusie en juist segregatie bevordert. Voor kinderen die vanuit het speciaal onderwijs komen wordt segregatie het meest gezien: zij worden in een aparte groep binnen de BSO geplaatst. Organisaties gaven aan dat het gevoel erbij te horen belangrijk is voor kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte, maar dat dit door het vormen van aparte groepen juist niet bevordert wordt. | <ul style="list-style-type: none"> Het implementeren van het aanbod vanuit het speciaal onderwijs binnen de BSO werd als complex bevonden. | <ul style="list-style-type: none"> Hier wordt niet specifiek iets over genoemd binnen dit onderzoek. | |

| Auteur(s) | Naam van het artikel | Land van herkomst | Welke kenmerken van een inclusieve cultuur en sociale participatie worden waargenomen door de respondenten? | Welke kenmerken van een inclusief beleid en een inclusieve praktijk worden waargenomen door de respondenten? | Wat is er volgens de respondenten nodig om meer inclusief te worden wat betreft inclusieve cultuur en sociale participatie? | Wat is er volgens de respondenten nodig om meer inclusief te worden wat betreft inclusief beleid en de inclusieve praktijk? |
|--------------------------|--|-------------------|---|--|---|---|
| Mulvihill et al., 2004 | Best Practices for Inclusive Child and Adolescent Out-of-School Care. A Review of the Literature | VS | <ul style="list-style-type: none"> Literatuuronderzoek gaf aan dat kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte binnen een inclusieve BSO leren om te gaan met anderen, leren om vriendschappen aan te gaan en te onderhouden. Literatuuronderzoek gaf aan dat een inclusieve BSO ook voor kinderen zonder een extra ondersteuningsbehoefte positief is ten aanzien van tolerantie en waardering. | <ul style="list-style-type: none"> Literatuuronderzoek gaf aan dat inclusieve BSO's voor kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte moeilijk te vinden zijn en het minst toegankelijk zijn voor basisschoolgaande kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte. Literatuuronderzoek gaf aan dat er geen duidelijke criteria zijn voor het opzetten van een inclusieve BSO. | <ul style="list-style-type: none"> Literatuuronderzoek gaf aan dat er een duidelijk omschreven filosofie rondom inclusie moet komen, waarin gezamenlijke waarden en normen met betrekking tot kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte omschreven staan. Literatuuronderzoek gaf aan dat er meer bewustzijn bij de medewerkers gecreëerd moet worden om de houding van medewerkers op een positieve wijze te kunnen beïnvloeden. | <ul style="list-style-type: none"> Literatuuronderzoek gaf aan dat er een gecoördineerde aanpak en een goed plan wat betreft aanpassingen nodig zijn om de inclusieve BSO goed neer te zetten, ook wat betreft fysieke aanpassingen en aanpassingen wat betreft activiteiten ed. Literatuuronderzoek gaf aan dat de aanpak en de implementatie moeten worden geëvalueerd om te kunnen bepalen wat er nog nodig is. Literatuuronderzoek gaf aan dat medewerkers meer scholing moeten krijgen om aan kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte tegemoet te kunnen komen. Literatuuronderzoek gaf aan dat er nog meer met ouders samengewerkt kan worden. Organisaties gaven aan dat er meer nadruk moet liggen op de professionele ontwikkeling van medewerkers. Organisaties gaven aan dat er meer ondersteuningstrajecten moeten komen. Organisaties gaven aan dat er behoefte is aan meer gekwalificeerd personeel. Ook gaven organisaties aan dat er meer financiële middelen moeten komen voor de aanschaf van speciaal ontworpen speelgoed of voor het doen van fysieke aanpassingen. |
| Op de Beeck et al., 2019 | Analyse van de ondersteuningsbehoefte van de formele kinderopvang met betrekking tot inclusieve opvang en een analyse van de ervaringen van de Centra voor Inclusieve Kinderopvang | België | <ul style="list-style-type: none"> Organisaties gaven aan dat de ervaringen met betrekking tot inclusieve BSO positief zijn en dat deze ervaringen ondersteund worden door de overtuiging dat inclusie voor iedereen goed is. Organisaties gaven aan dat zij de communicatie met ouders heel belangrijk vinden en dat betrokkenheid van ouders essentieel is voor het vormgeven van een inclusieve cultuur binnen de BSO. | <ul style="list-style-type: none"> Organisaties gaven aan dat ondersteuningstrajecten vanuit de Centra Inclusieve Kinderopvang reguliere BSO's kunnen ondersteunen in de verbetering van het bieden van inclusieve zorg en het implementeren van beleid, gericht op de praktische uitvoering ervan. Er werden inclusiecoaches ingezet om deze trajecten te begeleiden. | <ul style="list-style-type: none"> Organisaties gaven aan dat nog meer de verbinding met ouders en andere professionals opgezocht kan worden. | |

| Auteur(s) | Naam van het artikel | Land van herkomst | Welke kenmerken van een inclusieve cultuur en sociale participatie worden waargenomen door de respondenten? | Welke kenmerken van een inclusief beleid en een inclusieve praktijk worden waargenomen door de respondenten? | Wat is er volgens de respondenten nodig om meer inclusief te worden wat betreft inclusieve cultuur en sociale participatie? | Wat is er volgens de respondenten nodig om meer inclusief te worden wat betreft inclusief beleid en de inclusieve praktijk? |
|--------------------------|---|-------------------|---|--|---|--|
| Sardes & CED groep, 2007 | Buitenschoolse opvang voor kinderen met een beperking. Behoeften, aanbod, knelpunten en successen | Nederland | <ul style="list-style-type: none"> Ouders gaven aan dat er verschillende inclusieve initiatieven plaatsvinden binnen de BSO, zoals de BSO+ of een reguliere BSO met een aantal plekken voor kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte. | <ul style="list-style-type: none"> Ouders gaven aan dat zij moeite hebben met het vinden van een geschikte plek op de BSO, met name door het gebrek aan faciliteiten. Er zijn enkele BSO's die gespecialiseerd zijn (kleinere groepen, meer structuur, speciaal gekwalificeerd personeel), maar deze zijn schaars en de vraag ernaar is groter dan het aanbod. Ook wordt er binnen de reguliere BSO soms een beperkt aantal plaatsen vrijgehouden voor kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte. Ouders gaven aan dat financiering en vervoer knelpunten zijn. Ouders gaven aan dat er een gebrek aan gespecialiseerde medewerkers is. | <ul style="list-style-type: none"> Ouders gaven aan dat er pedagogische aanpassingen nodig zijn om meer inclusief te kunnen werken. | <ul style="list-style-type: none"> Ouders gaven aan dat er specifieke fysieke aanpassingen nodig zijn voor een aantal kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte. Ook gaven ouders aan dat er meer behoefte is aan inclusieve BSO's en gespecialiseerde medewerkers. |
| Sharp et al., 2012 | Supporting Youth with Special Needs in Out-of-School Time | VS | <ul style="list-style-type: none"> Organisaties gaven aan dat wanneer zij positieve ervaringen hebben gehad met kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte, zij eerder geneigd zijn meer kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte op te nemen. Organisaties gaven aan dat het hebben van een positieve houding een positief effect heeft op inclusie en ook zijn positieve ervaringen helpend in het hebben van een positieve houding ten opzichte van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte. | <ul style="list-style-type: none"> Organisaties gaven aan dat inclusie volgens wetgeving zou moeten (IDEA/ADA), maar dat veel BSO's het moeilijk vinden om dit beleid daadwerkelijk te implementeren. Organisaties gaven aan dat BSO's die volledig inclusief zijn, moeilijk te vinden zijn en het minst beschikbaar voor basisschoolgaande kinderen en het meest voor kinderen jonger dan de basisschoolleeftijd. Organisaties gaven aan dat voor het verbeteren van de kwaliteit van medewerkers studiegroepen en netwerkbijeenkomsten waarbij actief leren voorop staat beter werken dan workshops en conferenties. Ook een serie van trainingen werkt beter dan een eendaagse training. | <ul style="list-style-type: none"> Organisaties gaven aan dat er meer bewustzijn moet komen, hetgeen van positieve invloed kan zijn op de houding van medewerkers. | <ul style="list-style-type: none"> Organisaties gaven aan dat voor het verhogen van de kwaliteit medewerkers verplichte scholing moeten volgen. Vanuit medewerkers wordt aangegeven dat zij hiernaast nog meer scholing zouden willen. Organisaties gaven aan nog meer de samenwerking met ouders te willen aangaan, maar ook met andere professionele betrokkenen om zodoende één aanpak met betrekking tot de extra ondersteuningsbehoefte te kunnen hanteren. |

| Auteur(s) | Naam van het artikel | Land van herkomst | Welke kenmerken van een inclusieve cultuur en sociale participatie worden waargenomen door de respondenten? | Welke kenmerken van een inclusief beleid en een inclusieve praktijk worden waargenomen door de respondenten? | Wat is er volgens de respondenten nodig om meer inclusief te worden wat betreft inclusieve cultuur en sociale participatie? | Wat is er volgens de respondenten nodig om meer inclusief te worden wat betreft inclusief beleid en de inclusieve praktijk? |
|--------------|---|-------------------|---|---|--|--|
| Zanton, 2023 | Providing High-Quality Inclusive Out-of-School Time Programs in Rural Areas. A Study of OST Providers in New Jersey | VS | <ul style="list-style-type: none"> Literatuuronderzoek gaf aan dat een inclusieve BSO de sociale vaardigheden van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte vergroot en het gevoel van erbij horen en acceptatie ook. Literatuuronderzoek gaf aan dat een inclusieve BSO de autonomie van kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte vergroot. Literatuuronderzoek gaf aan dat kinderen zonder een extra ondersteuningsbehoefte kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte leren te waarderen en leren te accepteren, waardoor stereotype vooroordelen afnemen. Literatuuronderzoek gaf aan dat een negatieve houding van medewerkers van invloed is op het gevoel van de kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte en van invloed is op de onderlinge sociale relaties. Literatuuronderzoek gaf aan dat als kind met een extra ondersteuningsbehoefte zich genegeerd voelt of gepest wordt, hij/zij liever op een BSO met alleen maar kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte wil zitten. | <ul style="list-style-type: none"> Literatuuronderzoek gaf aan dat de wetgeving aangeeft kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte op te moeten nemen. Literatuuronderzoek gaf aan dat een BSO op het platteland moeilijk te vinden is, laat staan een inclusieve BSO. Literatuuronderzoek gaf aan dat vanuit historisch perspectief BSO onvoorbereid is op kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte en dat dat vaak nog steeds zo is. Literatuuronderzoek gaf aan dat organisaties bang zijn dat kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte onevenredig veel aandacht vragen van de medewerkers en dat het moeten doen van fysieke aanpassingen als probleem wordt gezien. Literatuuronderzoek gaf aan dat medewerkers op het platteland minder opleidingskansen hebben. Literatuuronderzoek gaf aan dat eendaagse opleidingen minder impact hebben dan één op één begeleiding en video-opnames. | <ul style="list-style-type: none"> Literatuuronderzoek gaf aan dat een positief klimaat creëren, waarin iedereen zich veilig en zich ondersteund voelt, essentieel is voor inclusie. Medewerkers dienen hiervoor zelf hun sterke en minder sterke kanten te leren kennen wat betreft met name sociale competenties, zodat ze hiermee aan de slag kunnen en ze op een meer adequate wijze met kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte kunnen omgaan. | <ul style="list-style-type: none"> Literatuuronderzoek gaf aan dat medewerkers meer training moeten krijgen en dan met name één op één begeleiding. Ook online trainingen zijn helpend om de kwaliteit van medewerkers te verhogen. Literatuuronderzoek gaf aan dat er meer samenwerkingen moeten komen met onderwijs. Literatuuronderzoek gaf aan dat het verwijderen van drempels de eerste stap is naar inclusie, in navolging wat de Afterschool Alliance (2014) aangeeft. Literatuuronderzoek gaf aan dat er meer met ouders samengewerkt en gecommuniceerd moet worden, aangezien zij veel kennis hebben van de extra ondersteuningsbehoefte van hun kind. |

Bijlage 5

Berekening van Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid

Titel en Samenvatting

| | | Beoordelaar 1 | | |
|---------------|------------|---------------|------------|-----|
| | | includeren | excluderen | |
| Beoordelaar 2 | includeren | 17 | 6 | 23 |
| | excluderen | 6 | 111 | 117 |
| | | 23 | 117 | 140 |

$$P_o = 17+111/140 = 0,91$$

$$P_e = (23/140) \times (23/140) + (117/140) \times (117/140) = 0,027 + 0,699 = 0,73$$

$$K = (0,91 - 0,73)/(1 - 0,73) = 0,67$$

Berekening van Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid

Volledige Tekst (eerste beoordeling)

| | | Beoordelaar 1 | | |
|---------------|------------|---------------|------------|----|
| | | includeren | excluderen | |
| Beoordelaar 2 | includeren | 10 | 1 | 11 |
| | excluderen | 2 | 10 | 12 |
| | | 12 | 11 | 23 |

$$P_o = 10+10/23 = 0,87$$

$$P_e = (12/23) \times (11/23) + (11/23) \times (12/23) = 0,25 + 0,25 = 0,50$$

$$K = (0,87 - 0,5)/(1 - 0,5) = 0,74$$

Een tweede onafhankelijke beoordelaar heeft zowel bij de screening van de titel en de samenvatting als bij de screening op de volledige tekst de artikelen mede gescreend. Aan de hand van Cohen's kappa is er een interbeoordelaarsbetrouwbaarheid (IBBH) gedaan (Cohen, 1968). Bij een kappascore van 0.21-0.40 wordt gesproken van een "matige overeenkomst", van 0.41-0.60 van een "redelijke overeenkomst", van 0.61-0.80 van een "voldoende tot goede overeenkomst" en boven 0.81 van een "bijna perfecte overeenkomst" (Cohen, 1968). De IBBH wees op een voldoende tot goede overeenkomst (kappa=0.67) bij de screening van de titel en de samenvatting en ook een voldoende tot goede overeenkomst (kappa=0.74) bij de screening van de volledige tekst.

Berekening van Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid

Volledige Tekst (tweede beoordeling)

| | | Beoordelaar 1 | | |
|---------------|------------|---------------|------------|----|
| | | includeren | excluderen | |
| Beoordelaar 2 | includeren | 10 | 1 | 11 |
| | excluderen | 0 | 12 | 12 |
| | | 10 | 13 | 23 |

$$P_o = 10+12/23 = 0,96$$

$$P_e = (11/23) \times (10/23) + (12/23) \times (13/23) = 0,21 + 0,29 = 0,50$$

$$K = (0,96 - 0,5)/(1 - 0,5) = 0,92$$

De drie artikelen waar nog geen consensus over bereikt was na de eerste beoordeling, werden nogmaals gelezen door de eerste en tweede beoordelaar. Twee artikelen werden hierna alsnog geëxcludeerd en één artikel werd geïncludeerd. De kappa verhoogde hierna naar een bijna perfecte overeenkomst (kappa=0.92).

